

მეგობარი

საქართველო-ქვირაო გაზეთი

№ 1

1905 წლის ივნისი 1

№ 1

შინაარსი: თემი და ვრი, ივანე როსტომიშვილისა. — ვრი და კაცობრიობა, მისივე. — ისტორია მუშათა კითხვისა, მისივე. — სახალწლო ფეშქაშები, მეგლეისი. — ადამიანს (ლექსი), იზიძესი. — მესხიერება, ნ. ახმეტელაშვილისა. — სიმღერა (ლექსი) იზიძესი. — „დედა-ენა“ ი. გოგებაშვილისა, როგორც წარმართობის დამწერველი ჩვენს მოზარდ თაობაში და, ხალხში, დ-ისა. — გ. წერეთლის ხსოვნას (ლექსი), იალონისა. — წერილი სოფელ მუშას: — „ბრძოლა არსებობისათვის“, ტ. კრთმელაძისა. — ახალი საყმაწვილო ჟურნალი „ხაკალუი“, ბერი-კაცისა. — „მოგზაურს“ (სახალწლო), ნ. ფარეშიშვილისა. — ახალი განცხადება.

მ ი მ ი დ ა მ ი ი .

4669

მოგილოცავ, მკითხველო, ახალწედს, ახალ ცხოვრებას, ახალ იმედებს, ახალ საქმეებს, ახალ გზებს „მოგზაურს“. კარგათ ვიცი, რომ დღეს შენი ყოველი იმედი სულ ამ ახალ ცხოვრებისაკენ არის მიპყრობილი და, აი, „მოგზაურიც“, შეძლებისაკვალად, ეცდება თვალ-საჩინოდ გაგაცნოს ამ ახალ ცხოვრებას და მისკენ მიმავალ მახლობელ გზებსა...

ადამიანი გონიერი არსებაა, მარტოკასაც ბევრი რისამის დაძლევა და ატანა შეუძლიან, მაგრამ ბუნების სრულ მპყრობელად და ამ ქვეყნად ნეტარება-სიმართლის დასადგენად მას მხოლოდ და მხოლოდ მეორესთან, მესამესთან და მეათესთან, ერთი სიტყვით, სხვასთან შეერთებით, სხვასთან მხარისმხარის მიცემით, ამ წუთი ცხოვრების მძიმე ჰაზანწყვეტის საერთო გაწვევით შეუძლიან. ეს არის საფუძველი საზოგადო ცხოვრების განკარგება-წინსვლადობისა და ესევეა ის ნიადაგი, რომელზედაც უნდა აღზდგეს და განმტკიცდეს თვით ყოველი ჩვენგანი, ყოველი კერძო პირი, კერძო ადამიანი, რადგანაც, სხვა ვისგნით თუ არა ყოველის ჩვენგანით, ყოველის კერძო ადამიანით უნდა გაძლიერდეს და განკარგდეს თვით საზოგადოება, ვრი, კაცობრიობა... აი რატომ არის ძველათვე ნათქვამი: ერთი ყველასათვის და ყველა ერთისათვის.

იყო დრო, როცა შესანიშნავათ მძლავრი და ფხიანი იყო ჩვენში ყოველი ცალკე თემი, ცალკე ხევი, ყოველი ცალკე კუთხე ჩვენის ტურფა ქვეყნისა; მძლავრი იყო და ბატონიც თავის თავისა, თავის ყადრისა. აი იყო მხოლოდ ურთი-ერთობა და შეთანხმება ამ კერძოთა შორის, არ იყო ძმობა და სიყვარული მათ შორის, არ არსებობდა ძალა

მათ კერძო მისწრაფებათა შემკავებელი მეზობელ თემის უფლებათა გათელვის დრჩის. არ იყო და აკი თვითვე ამოიქამეს თავი...

ჩვენს ისტორიკოსებს რომ ჰკითხოთ, ჩვენის ქვეყნის სამ სამეფოდ და ხუთ სამთავროდ დაყოფა მიუტევებელი ცოდვა და განუკურნებელი ჰირი იყო საქართველოსთვის, მთავარი მიზეზი მის პოლიტიკურ სიკვდილია. მაგრამ ეს ასე არ არის: ჰირი და ვარამი იყო არა თვით დაყოფა ერთიანს სამეფოსი, რადგანაც, რამდენადაც მეტ თავისუფალ კერძოდ არის დაყოფილი რომელიმე ქვეყანა, მით უფრო კარგია ეს წინ-სვლისათვის (განისწენთ შვეიცარიისა კანტონებად და ჩ. ამერიკის რესპუბლიკის შტატებად დაყოფა), არამედ ის სამწუხარო ამბავი, რომ იმ დროს, როცა ჩვენნი მეფეები და მთავრები შინ სულ-გრძელად ითმენდნენ თვისთა ქვეშევრდომთა თავისუფლად ცხოვრება-მოქმედებასა, იმავე დროს, მათ ჰირივით ეჯავრებოდათ მეზობელ ძმა-მეფეთა თუ მთავართა თავისუფლად მეფობა-გამგებლობა და ყოვლის საშუალებათ ცდილობდნენ მათს დაღუპვასა და დასუსტებას, იმის მაგივრათ, რომ საერთო რჩევითა და შეთანხმებით განეკოთ, როგორც საკუთარი სამფლობელონი, ისე მთელი თავიანთი სამშობლო ქვეყანაც. ჩვენის ქვეყნის სამ სამეფოდ და ხუთ სამთავროდ დაყოფა ნამდვილი ევოლიუციური შედეგი იყო ჩვენის ისტორიულის ცხოვრებისა და ამიტომ ჩვენის ქვეყნის საუკეთესო წარმომადგენლებს ამ კერძოთა ამოფხვრახედ კი არ უნდა ეწყვიტათ თავი და ჯანი, არამედ და მხოლოდ მათს განმტკიცებასა ზედა, რადგანაც, როგორც ვისიქით, მხოლოდ და მხოლოდ კერძოს ძლიერებაზეა დამოკიდებული თვით მთელის ძლიერებაც. დიხ, ჩვენმა ხალხმა თავის დროზედ კარგათ შეიგნო, რომ აღ

გილობრიე თავისუფლად ცხოვრება გაცილებით უფრო უმჯობესი და სარგებელია, ვიდრე მთელ მრავალ-ფეროვან ქვეყანასთან ყველაფერში მონაწილეობა და განურჩევლად ერთად უღლის წევრ და აი გაიწია განზედ, რათა მოეწყოს ცხოვრება ისე, როგორც ამას საკუთარი მისი ქვეყანა ეძიებდა და ადგილობრივი ვითარება მოითხოვდა. საქირო იყო ყველას შეეგნო ეს და ხალხმა ავი შეიგნო კიდევ, მაგრამ ვერ შეიგნეს ეს თვით მმართველებმა და თავიანთი უნიდავო ქიშპობითა და ერთმანეთის ჟღერითა ამოკამეს თავნი თვისნი... ერთი სიტყვით, საქართველოს პოლიტიკურად დასესებით მომწყობებასა და დამთავრებასა მცირე-და აკლდა, რომ ჩვენ და სავალალოდ, სწორედ ამ დროს მას შეესწრო მონგოლთა ბნელი მპყრობელობა და საქართველოსაც უღროვოდ დაეშრიტა ძალა და ნიჭი-გონიერება...

დიდებული გვიმია დიდი მოურავი, გიორგი სააკაძე, დიდი უმაგალითო გვიმია იგი ჩვენს ისტორიაში, მაგრამ ქვეა ხელობს და გული გივდებდა, როცა იგი თავის და ქართველთა ხალხის ძალ-ღონესა, სპარსთაგან განთავისუფლების შემდეგ, სულ ამაოდ ჰხარჯავს იმის მოსპობაზედა, რის შექმნასა და მოპოვებაზედა ცხალხსა ჰენიას უკვე მრავალი ჰქონდა ნამსხვერპლი. სპარსთაგან განთავისუფლების შემდეგ, დიდი მოურავი, რომ საუკუნოებით დაკანონებულ სამეფო-სამთავროებისა და მათს მეფე-მთავრების ერთხელ და სამუდამოდ მორიგებასა და მათს შორის მკვიდრის კავშირის დამყარება-კანაქტიკებას ცდილიყო, დარწმუნებული ბრძანდებოდა, რომ საქართველო დღესაც ცოცხალი იქნებოდა... მაგრამ ჩვენ და სამწუხაროდ თვით დიდმა მოურავმა ვერ გაიგო სად იყო მთავარი მიზეზი საქართველოს დაცემისა და ავი ამითაც ჩაუარა ყოველმა ცდამ.

იმას ვერ წარმოედგინა, რომ ერთობა და ძმობა ადვილად შესაძლებელია იქაც, სადაც ათი და თუნდა ოცი და ორმოცი მთავარი და სამთავროა, თუ არსებობს მათში მორიგებული კავშირი... ერთობას იგი მხოლოდ ერთის მეფის სკოპტრის ქვეშ ხედავდა, მაგრამ როგორ მოსტყუვდა—მის ღვაწლთა ამოცემა გვიჩვენებს...

ყოველის მკვიდრის ვალია ყოველის საშუალებით ისე მოაწყოს თავისი თუ საზოგადო ცხოვრება, როგორც მოითხოვს ამას ადგილობრივი ვითარება და ყოველის საშუალებებითა უწინაღუდგეს გარეშე ძალ-მომრეობას, გარეშე ვითარება მიზეზისათვის მისის პირადის ბედნიერების შეწირვას... როგორც სწავლა-აღზრდის მთავარი საგანი თვით მოსწავლე და მისი პირადი ბედნიერება, პირადი განკაცება, რისგამოც სწავლა-აღზრდაც სასტიკათ ინ-

დივიდუალური (პირადული) უნდა იყოს, სწორედ ასევე, ყოველის საზოგადოების, ერის და კაცობრიობის არსებობის საგანი უნდა იყოს ერთად ერთი, სხელდობრ: ყოველს კერძო ადამიანის, დიდია იგი თუ პატარა, ქვეინი თუ უმეტარი, გამრჯე თუ ზარმაცი—ბედნიერება, ნეტარება, გააღამინება. ეს კი ყველაზედ უკეთ მხოლოდ და მხოლოდ ერის სათემო თვით მართველობათა ერთობით შეიძლება. მაშ გაუზარჯოს თემს და მის ურთიერთობას სხვა თემებთან განურჩევლად წოდებისა, მღვამარტობისა, რჯულისა და ეროვნებისა!..

ივ. რასტკამაშვილი.

მკი და კამობრიობა.

რამა საბოლოო მანაინ მსოფლიო იცოცხლის, რამა სიმართლე და ჭეშმარიტება ამ ქვეყანა? მასუხი ერთია: სუფაველთა ბედნიერება-ნეტარებაში, სუფაველთა სრულ-ყოფასა და ჭარმინაში. რით და როგორ უნდა მიაღწიოს უფაველმა ჩვენთაგანს და თვით მთელმა კაცობრიობამაც ამ, თვით ბუნებასაგან ჩვენს სულსა და გულში ჩანერგავს ბედნიერება-ნეტარებას და ჭარმინას-სრულ-ყოფას?—რითა და იმავე უფაველის ჩვენთაგანის და კაცობრიობის საერთო ძალ-ღონისა, მისი უფაველი სიღრმე-სიკანის შეგება-თანხმობის ამ ერთის სიმართლისა და ჭეშმარიტებისავე მიმართეთა!..

ადგილის კურდღელს, ადგილის მწკარი დაქსნოს, — უთქვამს ჩვენს ძველებს. ჩვენი დედამწის ბურთავ, თავის უფაველ წარტილავ, ისეთს უფაველ განსწავებულს ადგილებს წარმადატებს, რომ მათი მოყვანა სრულ-ყოფასა და ჭარმინაში მხოლოდ ამ ადგილებში მცხოვრებ ერთ შეუძლიანთ და ამიტომ ერთხელ და სამუდამოთ უნდა აღარებულ იქმნეს ადგილობრივ ერთა უფაველი ბუნებრივი უფაველ, ე. ი. უარ-უფაველ უნდა იქმნას, რომ გორდ ძლიერ ხალხთაგან სუსტების ჩაგვრა და თელვა, ისე მთელის კაცობრიობისაგან ცავეკ ერთა შექმნა და ჩაყლაჭვა. ამამა ბუნებრივი დამოკიდებულობა ერთა და კაცობრიობის მონის და ჩვენც მარტო ასეთს დამოკიდებულობას უნდა ვუშაღდეუ სათაყვანო ფიანდახსა...

უფაველმა შეგნებულმა წევრმა ერთსამ და კაცობრიობისამ სმა-მადლა უნდა აღაროს შეძვეცი ორი მტნება:

1) მიყვარს მე კაცობრიობა და თაყვანსა ვცემ მე მას, რადგანაც მარტო-მარტო იგია ის მესსია, რომელმაც უნდა მიხსნას მე და ჩემი ერი ხალხთა ურთიერთ კამიოობისაგან! და

2) მიყვარს მე ჩემი ერი და თაყვანსა ვსცემ მე მას, რადგანაც მარტო-მარტო იგია ის ძალა, რომელიც მოწოდებულია თვით ბუნებისაგან მისგან საუკუნოებით დაკავებულის ცხოვრებისა და ადგილობრის სრულ-ყოფისათვის და მით თვით მთელის

კაცობრიობისა და მსოფლიო ცხოვრება-პარმონის განმტკიცება-წარმატებისათვის.

დაინ, როგორც შეუძლებელია ხსნა კაცობრიობის გარეშე ცალკე ერთა არსებობა-წარმატებისა, სწორეთ ასევე შეუძლებელია ხსნა ცალკე ერთა გარეშე კაცობრიობისა და ასევე მუშათა და სხვა უოველ-გვარ კითხვათა გარეშე კაცობრიობისა და ერის ხსნის კითხვებისა...

რათ უნდა გვიფარდეს ვეგლას თავისი ერთა, ენა, ხე, ჩვეულება და შედგრათა ვინავედო მათ სხვებისათვის, ჩვეულებისა და მოსწონისათვის?—რათა და იმით, რომ ძალიან ადვილათ შესაძლებელია, როგორც ამის ისტორიაც გვიმტკიცებს, რაც დღეს ვეგლას იმეროსს და ჭეფლოსს და, მასთანავე, ჩვენს ხალხსაც, — ერთს მშვენიერს დღეს თვით ეს მხარობელი დაეცეს, კატრეს და მამინ რაღა გვეშველება ჩვენ, რადის მაქნისებო ვიქნებით, ხომ ზამთრისთვის მეტი აღარაფერი შეგვრჩება ხელში, თუ ვეგლაფერში მინურათ სხვისი საუფვის შემთავისებლები ვიქნებით და თავისისა კი უარის მყოფენი! არა. სხვისი უოველი, ენა იქნება ეს, თუ სწავლა, ჩვენ მხოლოდ იმისთვის და იმდენად უნდა შეეითვისოთ და მივიღოთ, რამდენათაც ეს დაგვემარება ჩვენ თვით ჩვენი ხალხის სასარგებლოთ სხვისის რასამის გადმოღება-გამოუყენებში და არა იმისთვის, რომ უოველი ამით თვით ჩვენ მოვასწინოთ და გადაგვარდეთ... თვის ხანგრძლივ ცხოვრებაში ჩვენს სამშობლოს, საქართველოს, უხალისი დამოკიდებულება ჭკბნდა ბაბალონელებთან, ასირიელებთან, სპარსებთან, სირიელებთან, რომაელებთან, ურბებთან, არაბებთან, თურქებთან, მონგოლებთან და უოველ ასეთს დროს, რომ ჩვენ უოველი იმით მიგველო და თავისი კი დაგვეოწო, ხელა ხრომ ჩვენი სხსისებულები აღარ იქნებოდა ჭკუნი! მაგრამ ღვთათ, ჩვენი ძველები კარკათ ესმოდათ, სად უნდა თავლებოდეს კადრი და ზატრები სხვისი და სად თავისისადა... ჩვენი ძველები თავადამ ფეხებამდის როდი თვისებოდნენ თავ ანთ, დღეს ერთსა და ხვად მერე, მიკობელსა?...
აქ არის უმთავრესი შედგომი ვიწრო კოსმოპოლიტთა და ეროვნებათა მოძულეთ! კოსმოპოლიტობა სარწმუნოა მხოლოდ როგორც საერთო, საქვეყნო ფედერაცია (კავშირი) და არა როგორც სხვა ვეგლაფერის ერთის აღმნიშვნელი საკენ მიმართული ძალა...

თვალ-სახინო მკალდით მსოფლიოს ფედერაციის საჭიროებისა წარმოგვიდგენს დღევანდელი სისხლის ღვრა რუსეთ-აშშ-ის შორის, რაზედ ვიდუხავო თავს, რაზედ ვიწვეტათ ერთმანეთსა, რაზედ ვაქრობოთ მთელი საუფუნოებით მამა-პაპათან დიდის ტანჯვითა და გაყობით შეძინდეს ქონებას? დროა, დრო მთავრყოფთ ერთმანეთის მტრობა, მხეცურა აშარტყენება, ზეობა! დროა შევიერთოთ და გავიგოთ, რომ ვეგლას, დიდი და ზატრა, მილიონ-რინგეოვანი ერნიც და ათას-რინგეოვანნიც, ვეგ-

ლანი აღმანები ვართ, ვეგლას ერთმანათ გვეყურა სინცოცხლე, ბუნების სიმშვენიერთ დატკობა, შეიღების, თუახისა და მუხობლების საიმოვნება-სინცოცხლის ცქერა! დროა შევუვადოთ დღევანდელი ერთმანეთისა და პერობა-დამორჩილების აზრი და მის ადგილას გავამოფოთ ჩვენს გულში ყველის უფლება. მსოფლიო ერთა და ჩვენც ერთი და-მჭური მსოფლიო სახელმწიფო ვიკმართოთ საკავშირო წესით მთავრობო და მოწოდებო, რომლის დედა-ქალაქში, თუნდა, ვსთქვათ, კონსტანტინოპოლში, იმყოფება მთელი კაცობრიობისა და ვეგლა ხალხების საერთო გამგეობა. წვერებად აქ უნდა წარმოგზავნილ იქმან ვეგლა, სულ შემირებს, ხალხებისათვის კი, რამდენ-რამდენიმე კაცი და ქალი, რომლებიც არჩეულ უნდა იქმნენ ამა ხალხების საერთო გამგეობათან, სადაც ასევე თანაწირობით გამგებლობენ კაცები და ქალები. მსოფლიოს საქმეებს გარჩევენ და გადაწყვეტენ, ვეგლასთვის საკადრებულად, მსოფლიო გამგეობა, ხოლო ადგილობრივ ხალხთა საზიარო საქმეებს გადაწყვეტენ ადგილობრივი გამგეობა. მორჩა და გათავდა. ადარეც იმე და ადარეც ის სიმძულელი ერთა და კლასთა შორის, რომელიც ახლა გვიძულებს ვეგლას ერთმანეთის უბედურებას!.. კაცობრიობისა, ერთა, მუშათა და სხვა ვეგლა კლასთა საბოლოო ვალი ეს არის და მისკენ უნდა იფოს ვეგლა ჩვენი ცდა და დონე მიმართული... ოცნება და უტრობაა არა, მკითხველო! იქნება ასეც იფოს, მაგრამ ჭკუშარტყება კია და ამიტო მ დიროსიც სამსახურისა და თავდადებისა...

ივანე როსტროპოვილი.

ისტორიის მუშათა კითხვისა.

(მ. სობოლევის წერილიდან).
მუშათა კითხვა არის კითხვა მუშების ეკონომიკო და სოციალურ მდგომარეობის შესახებ და ამ მდგომარეობის გაუკეთესობაზე. მუშათა კითხვა წარმოსდგა მას მერე, როცა დაიბადა თავისუფალ მუშების კლასი, დაახლოებით მე-XV—XVI სუფუნებში, როდესაც თვალ-სახინოდ დაეცა აშქრული ხელისნობა ევროპაში. წარმოსდგა ეს იქიდან, რომ უსაქმოდ დარჩენილი ქარტლები იძულებულნი გახდნენ უოველ დღე გამოსულიყენენ ბაზარში სამუშაოს სძებნულად. ქარტლების ასეთი გაჭირვებული მდგომარეობა გამოიწვია ამ გარემოებაში, რომ აშქრის ხელისნობა იმის შიშით, რომ ხელისნობის სიმრავლემ და მათ შორის ქაშიზობამ (კონსუერენციამ) არ დასცნენ მათი კეთილ-მდგომარეობა და თვით ხელისნობაც, შემოადგეს მეტის-მეტათ სძმობი პირობები ქარტლებისა და გარეშე მუშათა ხელისნობად მიღებაში, მაგ., შემოადგეს დიდი სასყიდელი, დაადგინეს დიდი დრო ხელისნობის სწავლებისათვის, ხანგრძლივი მოგზაურობა ქარტლების ხელისნობაში დასწავლებისათვის, რადაც დიდს ხარჯს თხოულობდა და, მამასდამე, სუფულას არ შეეძლო შექსრულებისა ეს პირობა; შემოადგეს ძვირფასი გამოსცდა-

ლი ნოვთების წარმოდგენა ამქრის გამოსცდელ კომისიაში და, დასასრულ, შემთავის შემკვიდრუბით ხელსწინების ტადეუმ მამადი შეიღებულ, ანუ მათს სიძქებულ და გარდაცვალებულ ხელისუბის დაჭირებულ ცალკების ქმრებსულ. ასე იყო სექტე მე-XVI—XVII საუკუნეშიდის, როცა საამქრო ხელსწინების და ხელსწინების მავგროთ ვრცელდობა შინად-მრეწველობა, რომელმაც გამოიწვია ქალაქებში ვაჭარ-კანციალასტუის დაბადება; უკანასკნელნი ვადულობდნენ შინად-მრეწველობა შათს ნაწარმოებებს და ამ გვარად ხელში იგდეს შინად-მრეწველნი და სხვაგვარად ხელსწინების. ბოლოს ამ ვაჭარ-კანციალასტუის უფრო სარფლად დაინახეს, რომ თათი აკეთონ მანქანების შემწეობით დიდს სხველოსნობაში ურეკა ის, რასაც ამქრის ხელსწინები და შინად-მრეწველნი აკეთებდნენ და ამ გვარად მუშათა კლასის ახლა თათი უსაქმით დაჩენილი ხელსწინები და შინად-მრეწველნიც. მიუმტრენ.

ასე ურეკა ასეთი და სხვა მისთანა გარემოებანი იყო მიხეცნი, რომ ქარვლები რჩებოდნენ დღიურ მუშებად და ამ გვარად დაბადა ამათგან მუშა კლასი, რომელთ ინტერესი სრულად წინააღმდეგი იყო მოქარაზნობა ინტერესებისა. მუშების ინტერესი ითხოვდა, რომ მათ მეტო ხელ-ფასი მიეღობ და ითითან შრომის ზარობანიც სუკეთესო უოფილიყო მათთვის, ხალხო, ზარიქით, მთქარაზნობა ინტერესი თხოვლობდა, რომ რაც შეიძლება ნაკლები ხელ-ფასი მიეცათ მუშებისათვის და თუთ საშუალო ზარობებიც ხელ-სურელი უოფილიყო მათთვის. მოხსებულ მიხეცებს, რომლებმაც დაბადეს მუშათა კლასი, შემდეგ საუკუნეებში მოემტა შემდეგნიც: მუშების კანთავისუფლება ბატონებისაგან, უმამულოდ დაჩენილ კლკებთა გამარჯვება, მსხვილ მრეწველობის გავრცელება და მანქანების შემთავება-გამოგონება. მე-XV საუკუნეშიდ, ჟურ ინგლისში და მერე გერმანიაში იწყება უმიწა-წოდოდ კლკების გამარჯვება. უმთავრესი მიხეცა ამისა იყო: მუშების კანთავისუფლება ბატონისაგან უმიწა-წოდოდ, დადრონი მამულების კანციალასტუის რამდენიმე გვარის ხელში მათარტობით, უზომო მთარულობა შემამულოთა, უზომო გადასახადები და დაღები შემამულოთა და სახელმწიფოს სასარკებოდ, რაც მძიმე ტრითად აწებობდა კლკებთან და აძულებდა მათ საშუამოდ ხელი ადოთ მიწის დამუშავებაზე და გადასახებულად იყვნენ ქალაქებში და სხვანი. აქ მოხსენებულ მიხეცებში და გარემოებებში ფრად აჩქარეს მუშათა კითხვის გამარჯვება. რავითანამდროვე მუშას არა აქვს საკუთარი საშუალება წარმოების, რომ შიმშილით არ მოგვეს, იგი იძულებულია გაჭვიდოს თავისი საშუალო ძალა, ე. ი. დაუღებს მუშად იმს, ვისაც აქვს საშუალება წარმოებისა, ე. ი. კანციალასტუის, სოლო რადგანაც მუშები მრავლად არიან და ურეკა მათგანი მიმურ მკვლასავით დაწროლის საშუალოს სიმბნულად, კანციალასტუის ხშირად სულ უკანასკნელად-

დას ამტრებენ საშუალოს ხელ-ფასს. მუშის ასეთი დამოკლებულობა კანციალასტუე კადეკ იძენად სჯარნობა ბელი არ იქნებოდა, რომ მუშების რამე კავლენა და ხმა ჰქონდესთ საქმის წარმოებაზე და არც მუდმივ შიმში იყვნენ, რომ დღეს თუ ხვალ ისინი უმუშაობის თუ წარმოების ბატონის ზარადი სურვილის გამო ამ მტრედების ბატონის ზარადი სურვილის გამო ამ მტრედების ხელ-ფასსაც არ დაჭირებენ; ეს არის მთავარი მიხეცა, რომ ხელ-ფასსაც არ დაჭირებენ; ეს არის მთავარი მიხეცა, რომ მუშების არ მუშაობისთ გულ-დამკვლავით იყვნენ თავიანთ ცხოვრება-არსებობაში, აკითხუფობის და სიმერის დროს, როცა ესენი მშობერ-მწვერვალნი უნდა დახობდნენ ასე ქალ-მომქმედ სახოგადობით ტრითი განხენ. დამატებით ის გარემოება, რომ უოკელი მწარმოებელი; კანციალასტუის შიშით და საქონლის უკანასკნელადის გათფუკერინის შიშით და საქონლის უკანასკნელადის გათფუკერინის თუ მეტის გამიდარების სურვილით, მარად იმის ბისთვის თუ მეტის გამიდარების სურვილით, მარად იმის წინააღმდეგ, რომ საუკეთესო მანქანები შემთავობს თავის წარმოებაში და ამ ცხით შეამტროს მუშათა რიცხვი. ცნობილია, რომ ასეთი მანქანების გამოკლებების დროს ათი და ასი ათასი მუშების უოფა-ცხოვრება ხშირად სამდვილ სახალხო უბედურად ქვეყლა. ასეთვე საშუალო გავლენა აქვს მუშათა კეთილ-მდგომარეობაზე კერედ წოდებულ კრიზისებს, რომლებიც აფერხებენ დამუშავებულ საქონლის გასაღებას, იწყებენ მრავალი მწარმოებლის სრულიად გატარებას, წარმოების შემცირებას და ხშირად სრულიად მისწრაფებას ამა თუ იმ წარმოებისას, რის გამოც მუშები რჩებიან უსაქმოდ. დიდი და მწვავე ადგილი უმთავრეს მუშათა კითხვაში საშუალო დროს სიდიდესაც. სადაც ჟურ კადეკ გავრცელებული არ არის საქარნობა წარმოება, საშუალო დღე ძვირ ტრქლავა. დიდები და მათთან ერთად ბატონებიც მუშაობენ 14—15 და ზოგჯერ 16—18 საათსაც დღეში. დიდი კავსწორებელი ვსიბო მოაქვს მუშებისათვის გასასუფრებობით დამითი მუშობისა. რაც უნდა კარკათ და ჰოციესურად იუთს მოწეობილი და მით მუშათა, იგი მანც ბუნების წინააღმდეგია და ამატომ დადათაც მანებელი მუშების ჯანსაღობისათვის, რადგანაც ასეთს მუშის დრო არა აქვს საშუალო შესვენებობა და მხეხედ უოფიით რამოდენადმე აინახადურთს ხერგების და სხუელის დასაკარკები, ცხროხოს რამოდენადმე თავისი გონებითი კანკითარებისათვის, დასტკებს აჯახურის ცხოვრებით, შეულები აჯერით და აღზრდით, მათთან თამბობით და სურნობით. დამატებით ურეკა ამის ის საშუალო ამბავი, რომ შენობანი და ადგილი, სადაც მუშები მუშაობენ, მომეტებული სქითხეუფაში, ფრად ახტისხიბტრუფა — მთავებულია მხის ცხოველ სხივებს, სისუფთავეს, სინჯლათეს (ზოგან ისე შენობა გამოჭედლი მანქანებით, რომ კანსავალი გზადარ არის); მუშები მთავებულიან არან ხერობის სადგომებს და ხერობის საჭმელ-სსმელს; ახლ წარმოადგინეთ ამების სიძვირ დიდს ქაჭქებში და მათი თითქმის სრულიად უმეხელობა სოფლებში, ქალებისა და კანცების ერთად

მუშაობა, რომელიც იწვევს მათში სხვა-მთავრად კავშირს და ნათესავად ქალაქსა ზაგრაში, მოკლებულნი სოფლებსა ლეონსა, ალკანტარას, — და თქვენი ნათესავი წარმოადგენს მუშების სამწესრო მდგომარეობას ასეთს ვითარებაში.

მუ-**XVIII** სუგუნიდში მუშები ნელ-ნელა იღვიპნ გრძობას და შეეცაბნ სურთო ინტერესების და აქ-აქ არსდებამ მუშების კავშირები. მაგრამ ასეთი კავშირების დაარსებას ძლიერ ხელს უშლიდა მასწავლებელი განმარტებლობა, რომელიც სსსტკათ უგრძობადგა მუშების შეკავშირებას რაიმე სურთო მიზნისათვის. ეს იყო მიხეცია, რომ მუშათა კავშირები იძულებულნი გახდნენ უმოქმედნათ სიბრძნით და ამას მოჰყვა ხშირი უწყობიანობა სოფლებსა, ინტელისს, პრუსიას და სხვანაირ. მუშები თვალ-საზიარით მონაწილეობას იღებდნენ აგრეთვე 1830 და 1840 წლების რევოლუციებში, მაგრამ არა როგორც დამოუკიდებელი რამე ძალა (ამათვის მუშათა კავშირები ჯერ კიდევ არ იყვნენ მომზადებულნი), არამედ როგორც მოკავშირეები ბურჟუაზიისა, რომელიც იბრძოდა პოლიტიკურ უფლებათა მოხაზუბისათვის.

მუშების ბირველ დამოუკიდებელ მოძრაობად ითვლება ესრედ წოდებული ჩარტიზმი (ინგლისში) 1837—1848 წლებში. იგი მთლად მუშების საჭიე იყო. მასში ბირველად განცხადდა სრული წინააღმდეგობა შრომისა და კანტაქლის ინტერესებს შორის, გამოხატულად მუშების მისწრაფება თვისის მდგომარეობის გაუმჯობესებისათვის, საზოგადოების ეკონომიურ წეს-წყობილების შეცვლისა და სხვა. მაგრამ ჩარტიზმის მოძრაობაში მანერ ჯერ კიდევ გარკვევით არ იყო გამოთქმული მუშების სოციალ-ეკონომიური ბრძოლა. ისინი მარტო იმას თხოულობდნენ, რომ მოაწრობას მოეხდინა რეფორმა ხალხის წარმომადგენელთა წაწველაში. სულ სხვას ვხვდებით შემდეგ ხანებში. 1825 წელს ინგლისში მოხსენი განხილ მუშათა კავშირების აჯანყების შესახებ, ხოლო 1864 წელს საფრანგეთში და 1867 წელს—გერმანიაში. მუშათა მოძრაობაში ამას მერე გარკვეულად გამოვლენდა ორი მიმართულება— ეკონომიური და პოლიტიკური და 1810 წლებში დაარსდა მუშების საერთაშორისო კავშირი. სახელწოდებით „კავშირი მართალთა“. რომლის ცენტრალური გამკვობა იყოფებოდა ლონდონში; მაგრამ მალე ეს სახელი შესწავლეს „კომუნისტების კავშირად“ და მიიღეს თავისი ბრძოლაში მარქსისა და ენგელისის მიერ გამოცემული „კომუნისტების მანიფესტი“ (1847 წ.). კავშირმა იტარებდა სულ რამდენიმე წელიწადი და მისი ბოლო 1852 წ., ხოლო 1864 წელს დაარსდა „საერთაშორისო მუშათა საზოგადოება“. რომლის მიზანი იყო შეერთება მთელი დედამიწის მუშებისა. ამ საზოგადოების წევრად სხვათა შორის იყო ცნობილი მიხეილ ბაკუნინი, მაგრამ იგი მალე დაითხოვეს ამ საზოგადოებაში და მან 1865 წ. დაარსა „საერთაშორისო სო-

ციალ-დემოკრატიული კავშირი“ ანტიქულის სასათისა...

1880 წლიდან იმართება ზერიოლიული კონგრესები მუშების, რომლებზედაც ირგვევა კითხვები მუშების მდგომარეობისა და მოქმედების შესახებ. ბირველი ასეთი კონგრესი გაიმართა ზარაში 1859 წელს, მსოფლიო გამოფენის დროს. აქ გადასწავდა, რომ განმარტებლობამ შეიძლოდა უგულვან 8 საათი მუშაობა დღეში და 1 მისია ადარეს უგულვ ქვეყნების მუშების სურთო უქმედ და დღესასწაულად.

მუშათა კითხვის შესახებ მწერლობაში სხვებზე ადრე ხმა ამოიღეს თავისუფალ გაცნობის წარმომადგენელთა ინგლისში. ესენი ირგვენი არსებულ ეკონომიურ წეს-წყობილებას, თავისუფალი კონკურენციით და კერძო საკუთრებით. ამათის ზრით, არსებობს არავითარი კითხვა მუშათა და თუ არის სადმე მძიმე მდგომარეობა მუშებისა, ეს წარმოსდგება მხოლოდ საქონლისა და მუშათა ხელის მოთხოვნილების უთანასწორობისაგან, რაიცა თვით მოისწავს, რაიცა სახსრებით განხორციელდება დედამიწის თავისუფალ კონკურენციისათ. უმთავრესი მიხეცია არსებულ ნაკლებულებათა მუშების მდგომარეობაში, მეტადრე სამუშაო ხელ-ფასის სიმცირეში, მუშების მეტის-მეტად გამარჯვებას, რაიცა სრულიად არ შეესაბამება საზოგადოების ინტერესებს. მომართება მუშათა ხელ-ფასისა და გაუმჯობესება მუშათა მდგომარეობისა შეიძლება ამ ხანებში გადადებით, სადაც მუშების ექვლათ მათი სასიდიდელი და ანუ მუშათა ხელის მოთხოვნილების შეცვრებითა. ეს უკანასკნელი კი სახსრებით დამოკიდებულია თვით მუშებზედა, რომლებიც დიდის სიფრთხილით უნდა ეკიდებოდნენ ცალკეობას და მრავალ შეიძლიანობასა რაცაგანც, ამათის ზრით, არსებული ეკონომიური წეს-წყობილება, თვით საკუთარი ბუნებრივი განხილვის ძალით თავის-თავად მიკვირებს საკუთარს მერმისისა და წეს-წყობილებას, ამიტომ ეკონომისტების მიმართულებას წინააღმდეგნი არაან სახელმწიფოს და საზოგადოების უგულვ გარ აქტიურ ზომების მუშათა კითხვაში, როგორც, მაგ., საქონლი განმარტებლობისა, მუშათა დახვეწისა, მათთვის სადგომების აშენებისა და სხვა. სახელმწიფოთ, ამბობენ ესენი, მარტო იმას უნდა ცდილობდეს, რომ დიდებს კერძო საკუთრება და ბრძოლა და განუსწორდეს ეკონომიური თავისუფლებათ.

სულ სხვა გვარად უნდა იყოს მუშათა კითხვის სოციალიზმი და მათი წარმომადგენელნი—როდებრტუსი, მარქსი და ენგელსი. ამათის ზრით, ძირითადი მიხეცია მუშათა მდგომარეობის უგულვ ნაკლებობა წარმოსდგა სრულ განკურძობისაგან მომუშავეთა და წარმოების საშუალებათა, რისგანმაც მუშები იძულებულნი გახდნენ მიხეილთ თავიანთი შრომა მიწარმოებულ-კანტაქლისტებს, რომლებიც, როგორც უფროდ ღირებური მხარე, მარად მათს გა-მარტებენს (კესპლუტაციას) სტედილობით. ცნადათ, ამ-

ბობენ ესენი, რომ მუშათა კითხვის გადაწყვეტა წათმოებინ თანხის და სხვა უოველგვარ მის საშუალებათა მუშებისათვის გადაცემით შეიძლება. როგორ და რა გზით? ამაში კი ძლიერ განსხვავდება ერთმანეთისაგან მათი აზრით: ერთნი (ლეო-ბლანსი, ლასსალი) ფიქრობდნენ, რომ მუშებმა უნდა აზრუნონ ხელთ ივლინ ზოლიტიკური კავალენა სახელმწიფოს საჯანონმდებლო დაწესებულებებში და მათში შექმნილ ხელი შეუწყონ მწარმოებელ ამხანაგობათა დაარსებას სახელმწიფო კრედიტის საშუალებითა და, ბოლოს, როცა მუშები სასუბიტი შეიკნებენ ამ აზრს და მწარმოებელი ამხანაგობანი (სადღე შრომის და თანხსად მათი იქნება) მთავრებენ უვლან ევლა საქმეში უზირატისობას, მათნი თავის თავად თვით გადაწყვეტას სობოლოვად მუშათა კითხვათ. სულ სხვას ანობენ მეორე მიმართულების სოციალისტნი, მეტადრე თანამედროვე სოციალ-დემოკრატნი. ესენი ამტკიცებენ, რომ უოვლად შექმნილათა მწარმოებელ ამხანაგობათა უვლან და საუოველთათთ გავრცელება და არც შეესაბამება ეს მუშათა კითხვის ისტორიულ ევოლიუციასთ. ახლანდელი კანტალისტური წეს-წყობილება თვით შეიკნებ თავის განწყონის და დაშლის იმ ელემენტებს, რომლებიც ბოლოს მიგვიყვანს ისეთი საზოგადო შეურთება-მრეწველობამდის, სადაც წარმოების უოველი თანხს და საშუალებათვით საზოგადოების იქნება, ე. ი. თანამედროვე კანტალისტური წარმოების საქმე ისე მადისთ, რომ წერამდ მწარმოებელთ ჰელახავენ მისეილი მწარმოებელნი და ბოლოს დადება ისეთი დრო, რომ მუშები ევლან აიტანენ ამ მდირ-რინებოვან კანტალისტიკის ფართაშობას და მათნი ბურთი და მოვლანი უოველგვარ წარმოებათა და მათნი საშუალებათა თავის-თავად სულ მთლად მუშათა ხელში გადავათ!.. ჩუენი დროის ვალათთ, ამობენ ესენი, ხელი შეუწყონ კანტალისტური შეურთება-მრეწველობის ბროტესის აქტებს და მუშათა კლასის გაერთიანება-განვითარება-გაძლიერებასთ.

საუურადლებთა აკრთვე ეგრედ-წოდებელი სახელმწიფო სოციალიზმი, რომლის ბროტრამა შემუშავებულ იქნა გერმანიამ ტოდტომის და რ. შირისისგან. მათის ტკემით, მხანრქამ უნდა შეკვრას კავშირი მეოთხე წოდებისთან (ე. ი. მუშათა კლასთან), კანსადგუროს ბურჟუაზიას და განხროციელის სოციალისტური წეს-წყობილება წარმოების საშუალო ადგილი სოციალიზმის მისსენებულ თრ მიმართულებათა შორის უჭირავს ეგრედ-წოდებულ სოციალ-რეფორმატულ ანუ ისტორიკო-ტიკურ (ზნობობრივ) სვლას, რომელსაც ემხრობა უმეტესობა გერმანიის და ინგლისის თანამედროვე ეკონომისტთა. ესენი არ უარეოფენ ძირითად ელდაზნობის არსებულ ეკონომიურ წეს-წყობილებისს, მაგრამ აუდილებლად თხოვლობენ მიეცეს მუშებს იმდენი საშუალება, რომელიც სჭირათ მათის დადამანურის არსებობისათვის. უვლან ეს კი კანონმდებ-

ლობათ და თავისუფალ საზოგადო დაწესებულებათა დაარსებით შეიძლება, ამობენ ესენი. სხვანი უზირატისობას აძლევენ მუშებისგან თავის-ნებით დაარსებულ ასოციაციებს. ამის წარმომადგენელია ბრენტანო, რომელიც იცავს თასვის უვლებას კონკურენციისს, შრომისს, მრეწველობისს და განუსაზღვრელ კერძო საკუთრებისს. რადგანც, უოველი განუსაზღვრელ კერძო საკუთრებით სუსტია მრეწველ-მუშა ცალკედ აღებული, კაცილებით სუსტია მრეწველ-თან შედარებითათ, რისგამოც ადვილათ იხატება მწარმოებლისგან, ამიტომ, მუშები უნდა შეერთდნენ კავშირმად და მარტო ამ კავშირთა წარმომადგენლებმა უნდა იქონიონ საქმე მრეწველებთან და არც უოველმა მუშამ ცალკეო. ამ გზით ადვილათ შეიძლება სრული თანასწორობი და თანაბარი განდენი მუშები მრეწველ-კანტალისტიკითანათ. ზოგიერთნი ეკონომისტები და საზოგადო მოვლენი (მაგ. გოლიოკი, ლიუდლო, შულჩე-დელინი, რაიფიხენი) მუშათა კითხვის გადაწყვეტაში უზირატისობას აძლევენ დაარსებას და კავრცელებას საკრედიტო, მომხმარებელ, ამშენებელ და მწარმოებელ ამხანაგობათს. ამათის აზრით ევლან ასეთი დაწესებულებათა შექმნილების მუშებს საკუთარი თანხის გამაზოგავს, რომელიც თავის მხრით მისცემს მათ შექმნას დაწყოთ საკუთარი საქმე და ამ გვარად განდენი დამოუკიდებელ მწარმოებლებად.

დასასრულად, იხგლისა, სიფრანტეისა, გერმანიისა და სხვა ქვეყნებში ვრცელდება ქრისტიანული სოციალიზმის წარმომადგენელი-მიმდევარი, რომელიც ადგანს იმ აზრს, რომ მუშათა კითხვის გადაწყვეტა დამუარებულ უნდა იყოს დადამანის ზნობობრივ სრულ უოფსზე, ქველ-მოქმედ მდიდრებისგან დამრებისთვის და საზოგადოებისთვის სხვა და სხვა საქველ-მოქმედო დაწესებულებათა დაარსებაზე და სხვა. სოციალურ უბედურებათა აცდენა და მოსმობა შეიძლება არც რომელიმე კარკანის ძალათა ანუ კანონმდებლობითათ, არამედ მარტო დადამანის შინაგან მიმართულებათა ძირიან-თვლიანად გამოცვლითათ. როცა ამ გვარად დადამანები უფრო ზნობობრივნი და შეცნებულნი შეიქნებიან, მათნი თავის-თავად მოისი ზობა დღევანდელი ბრძოლა დამრობათ და მდიდართა ინტერესთა შორის, მოისიზობა უწრო-მასწოროთ სიმიდირის და ქონების განაწილება, მოისიზობა მუშათა მდგომარეობის უოველი ნაკლი და საზოგადოთ სიდატაკე, დადამანის უბედური მდგომარეობათ დასხლოებოთ ასეთის შეხედულობანი შორისს, ტომას იუზის, კინკლისს და სხვათა ინგლისში, შტეკერას (რომელმაც დაარსა ქრისტიანულ-სოციალური დანი მუშათა), გეტრეულერის და მუფანგასი გერმანიამო, ლამენესი სიფრანკეთში და სხვა.

ჩუენი აზრი. ჩუენის აზრით, მუშათა კითხვა ერთი ნაკვთკანია იმ კითხვის, რომელიც საზოგადოთ შეუკება მთელი კაცობრიობის და ერთა ბელს და ცხოვრებისს. ამიტომ, გურნება მუშათა კითხვისა იმ სურთო

კითხვის გარეშე, ისეთივე შეცდომა იქნებოდა, როგორც მთელი სხეულით ავთოფოფი ადამიანის მორჩენისთვის მარტო მისი რამდენიმე ასოს კურნება... მუშათა კითხვა იგივე მთელი კატობრიობისა და ცალკე ერთა ანსებობის კითხვას და ამიტომ უკვლავ ამითა გადაწყვეტაც უთუოდ მჭიდროდ უნდა იფოს ერთმანერთში შეკავშირებული, ე. ი., რამდენადც საჭირო და აუცილებელია ხალხთა წინსვლისთვის საზოგადო და კერძო უურადლება მიექმტეს საზოგადოების თვით-მართველობის მოწყობის განმტკიცებას, უფრო ადამიანის ზიარებების თავისუფლებას და ხელ-შეუხებლობას, სწავლა-აღზრდის განკარგებას და მის ფრცლად მოწყობას, მეურნეობა-მრეწველობის აფავებებსა და სხვა და სხვა, სწორეთ ასევე საჭიროა, და აუცილებელიც არა უკანასკნელი უურადლება მიექმტეს მუშათა კუთხვის განკარგება-გადაწყვეტასაც. ეს კი, როგორც ვსთქვით, სავსებით დამოკიდებულია მთელი კატობრიობისა და ერთა ბედისა და ცხოვრების საზოგადო განკარგება-გადაწყვეტაზედა. I, რადგანაც, რა სწავა არის, თუნდაც სა-მთხისისებურს მდგომარეობას. თავდაწითომუშებისსა თუ სხვა კითხვების გადაწყვეტაში, თუ კი დღეს და ხვალ მოვა რამდენიმე ძლიერი ერთ და დედა-ბუღიანთა ადგგვის დედა-მიწის ზურგიდამ... გაფრეთ კვალ და კვალ შეცნობრთა აზრს და ენახთ, თუ რა არის საჭირო საზოგადოთ ერისა და კატობრიობისა და კერძოთ მით უფრო ელემენტთა (მთავრობათა, თვით-მართველობათა, მუშათა კითხვისა, აღზრდისა და სხვათა) განკარგება-გადაწყვეტისთვის. მაგრამ ამასვედ შემიძღვ.

ივანე როსტომაშვილი.

ხანახალწლო ფიფქაფიზი

ქართველ ერს

კაცმა თუ თვისი არ იცის,
 მის სხვისი არრა არგია,—
 თვის თავის უცნობი კაც
 ამ ქვეყნის მეტი ბარგია.

ქართველ ინტელიგენციას

ვინც არ იცის თავის ქვეყნის
 მწუხარება, გულის წყალული,
 რა ნება აქვს—გაჭიოდეს:
 „მიყვარს ჩემი მე მამული!“

ქართველ ხალგაზღობას

ვინც თვის მიზნად დანისახა
 საპირადო წარჩინება,

იმას ელის მშობელ ერის!
 საზარელი განჩინება!..

ქართველი მოხელე

ვინც გამძღობს—მის ვმსახურებ,
 მისი ყმა ვარ ყურ-მოჭრილი,
 რას მიჭქვია დედა-ენა,
 სამშობლო და მის ტყვილი...

თავდა-ანაურობას

თუ გსურთ შევარჩეთ „თავადობა“,
 შრომის ველზე გამოზრდნდით,
 ქვეყნის ვარამს დაუკვირდით,
 ქვე-გონებით გამოზრწყინდით!..

სამდეველებს

ერთხელ მაინც მოიგონეთ
 წამებული მაცხოვარი!..

ახალგაზდა ქალებს

თქვენგან უნდა მიენიქოს
 ჩვენს ქვეყნას მომავალი,
 ვინძლო ღროით გამოფხიზლდეთ,
 გაახლოთ ქუჩის თვალი!..

ქართველს გლეხს

„კაცსა თუ ცოდნა არა აქვს,
 გასტანჯავს წუთი სოფელი“,
 შესაბრალია შენებრივ
 მუდამ ტანჯვაში მყოფელი!..

გურულებს

ნეტავი მას, ვინც სიმართლით
 და შეგნებით იმოქმედა!..

სამეკრელოს

სულს და გულსა გიშხამავენ
 მტერ-მოყვარე მეგობრები,
 იუღები წინაგმძღვრობენ,
 დასაბამით შენი მტრები,
 ვინძლო ღროით გონს მოგვო,
 მოიგონო წინაპრები!..

რატკელებსა და ქართლებს

ვინც სიცოცხლით ბრმა-ყრუდაა,
 ის სამარცს იახლოვებს,—

დროა, აწ კი გაიღვიძოთ
და მიჰბაძოთ თქვენს მეზობლებს.

კახელებს

მამა-პაპა ლალი გყავდათ,
რად არ ჰბაძავთ წინაბრებსა
და თქვენს სარჩო-საბადებელს
რისთვის ატანთ ტურა-მგლებსა?!

თუშ-ფშავ-სეესურებს

მთას მიკრულნო, შევარდენნო,
ნეტავ, როდის გაიღვიძებთ?
ახალ ძალით აღსდგებით, თუ
სამუდამით დაიძინებთ?

სომხებს

მეშურნობამ გავვაძწარა
თავიდანვე, — ყველას გვეჯერა;
დროა, ქუთას დაუფლაგდეთ,
ტკბილად ვიწყით ერთად მღერა.

იმერლებს და ამერლებს

შუღლმა, მტრობამ დაანგლა
იმ თავითვე თქვენი კერა...

ჭუთაისის ინტელაგენტებს

ჰერი, ბიკო, მარდათ ბიკო,
გავხაროთ მტრისა თვალი,
ერთმანეთსა გადავამტერიოთ
მტრის სამუსრი ჩვენი ხმალი!..

ქართველთა მეწიგნე-კამომცემლებს

„თუ სახელის შოვნა გინდათ,
დღეს ისეთი ნერგი დარგეთ,
რომ ხვალემა ასე გითხრათ:
ნანერგითა თქვენით მარგეთ!“

სტუდენტებს

ნუ თუ არ იცით, რომ ქვეყნად
ქამა-სმის ვარდა რამეა?
ბანქოს თამაშს და ქეიფში
უნდა ათენოთ ლამეა?

„წ. კ. კამ. ს.ზ.“-ს

ეკლიანი გაქვს გზა-კვალი, —
დაგიმადლებს მომავალი.

ფილჭარმონიულ ს.ზ.

შურმა, მტრობამ, შენ-ჩემობამ
მიწა უნდა გავგითხაროს,

დაგვმარბოს ჯერ უშობელი,
სამძიმარი დაგვამღეროს.

სამეურნეო ბანკი

ხელ-მოკლეთა დასახმარად,
მართალია, სახელით ვარ,
ნამდვილად კი დასახრავად
ბატონ მდიდრებს მე ვახლავარ.

ნ. ცხვედაძეს

ეცადე, დიდსა შენობას
უფლებაც დაჰყვეს დიდა,
თუ გინდა ჩვენ-ა შევითათვის
შეიქმნე გზა და ხილია!..

ი. გოგებაშვილს

მეტი რა გითხრა, გელირსოს
დღედადენისა გაფურჩქენა.

აკაკის

ნეტავი მას, ვინც თვის მიზანს
მთელს სიცოცხლეს მტკიცედ მისდევს,
მას სწამს მხოლოდ თვის ქვეყნა,
სხვა არაფერს არ დადიევს.

ნ. ნაკვალაძე

რაც აქამდე ვიქადაგე სიტყვითა,
შევასრულებ იმას ახლა საქმითა!..

ივ. გამოსთელს და აშხ.

კვალად ბნელია და ზამთარი
ისევ ისე სახსარს ჰყინავს,
სიშარტლისა მოტრფიალევ,
მიოხარ, ნეტავ რისთვის გძინავს?!

აღ. ჟაბადარი

„მე ვარ და ჩემი გაზეთი,
გამთენებელი ღამისა, ..
რაიცა მე არ შემამეკობს,
ღირსი იმ არის „რამისა“!“

ძმთა ზუბალაშვილებს

„რასაცა ვასცემთ თქვენია,
რაც არა დაკარგულია“, —
კურთხეულ იყოს მარადის
თქვენი მშობელის სულია!

ზ. ჭიჭინაძეს

პაწაწინა ფუტკარივით
დაბტი, დარბი — სად არ გინდა...

ყვავილების წვენს აგროვებ,
რომ გაკეთდეს თაფლი წმინდა.

განდგეილი

მგოსნის ჩანგი, საამური,
კორექტურას ვანაცვალე!

ს. ქვარაძე

„მე ჩანგური მისთვის მინდა,
რომ სიმართლეს ვმსახურებდე“,
—ვინძლო, ძმავო, სიკვდილამდე
შენს მიზანს არ გადასცულდე!

ზ ა ნ გ ი

იმიტომ ვარ ზანგი—
ყველას მოვსცხო ჟანგი.

ზოგაერთა ქართ. მოდგაწე
ძილი, დოში, არტალა
მოგვთავაზუე ჩქარ-ჩქარა!..

სამეგრელოდან გამოსულ მწკრელებს
(ლუტუ მეგრელს, ვ. ვუნიას და სხ.)

თქვენს მშებსა რწმენას უღობვენ,
როდის-ღა დასძრავთ ენასა... .

ვ. აბაშიძე

ნეტავ, თუ ღმერთი მალირსებს
ქართული სცენის მოწყობას?
—რად არ მიჰყვები მცხოვანი,
ახალგაზღვების გაწართობას!..

ქაიყებს

ვინც თვის თავს ვერ უმკურნალებს,
იგი როგორ მიმკურნალებს...

„ტნ. ფურც.“ კრიტიკოსები

სუყველაყას მიტომ ვლანძღავთ,
რომ სახელი მოვიპოვით;
როდი ვსცდილობთ, ნაწერებში
რამ ღირსება ჩვენ ვიპოვით.

„იფურია“-ს

გაიღვიძე, გაიპართე
და სენიას ემსახურე,
თუ არა და შენი კარი
სამუდამოდ შეიხურე.

„ტნ. ფურც.“-ი

ააშენოს ქვეყნის პრესა,
მათ ცნობებით ვიბერებდი,

„ხალხს ჰგონია მე ვმუშაობ“,
არა, სხვისით ვიკვებები.

„მოამბე“

ზამთრის პირზე დავმსხვილდები
და ზაფხულში დავმქლევდები,
თარგმანებით შევსებულნი
მკითხველებთან ვიგზავნები.

„მოგზაურ“-ს

თუ გსურს ხალხის სამსახური,
გახდი ჩაგრულთ თანამგზავრი,
ახალს კვალზე გამობრძანდი,
განგვიქარვე გულის ჯავრი:
ჩაგრულსა და დამჩაგრულსა
განუჩინე სწორე მსჯავრი.

„ჭუჭილ“-ს

ეკადე, რომ შენვე ნახო
შენი კარგი მოსავალი.

„ნაკადულს“

პატარა ხარ, გიზრდები,
უკეთესად დამშვენდები,
თუ უარპყაუ ხათრს და მასთან
უღირს ნაწერთ ასცილდები.

ქუთაისი

ქვეყანა და ქვეყნის საქმე
მე არ მიღირს გროში ფული,
აღვოკატებს გავაზრავლებ—
ამოხუთონ დევნულთ სული.

ბათუმს

წარმოება დიდი გაქვს,
მაგრამ ნეტავ ვის მიაქვს?

გ თ რ ი

ნურვინ თიქრობს, რომ ქალაქად გარდიქცე,
რჩევისამებრ შევიცვლო წებები!—
ლიახვ-წუშპით და მტკვრით უნდა დავიქცე,
იმ-ტომ რ-მ... არ მწყალობენ „ჩიღენები“...

ფ თ ს

ნეტავი შენ, თუ თავთან
ფეხებიცა კარგი გაქვს
და შენს სარჩო-საბაღსა
თუ გარეშე არა ხრავს.

სიღნაღი

ტყუილია, მე ქალაქი არა ვარ,
სოფელივით უკან უკან მივდივარ.

თელავა

აღთქმა დავდე: არ წაიღე მე წაწა,
რადგან ჩემში შურს და მტრობას აქვს ბინა...

ს უ ხ უ მ ს

ნეტავ როდის გვიღრსება
შენ პატრონი რივიანი?

ფხურგეთს

შენი საქმენი წინ არ მიდიან,—
ნეტავ ქალაქი რისთვისა გქვიან?

ბ ა ქ ო

ვინც თვის ოფლით მაკეთებს—მე იმას სულ არ
ვაძლობ:
ბატონებსა ვახლავარ, მუშა ხალხს კი ტყავს ვაძ
რობ.

ბ უ რ ი ა

ძმობა, ერთობა, თანასწორობა,—
უსამართლოვას ბრძოლა, დამხობა?..

შეკვლე

ა დ ა მ ი ა ნ ს

ჰხედავ, ვარდი გაფურჩქნლია,
სუნსა ჰუენავეს არე-მარეს,
მზის სხივები, მთვარის შუქი,
შეამკობენ ყოველ მხარეს;
ფრინველები თავისუფლად
სტკბებიან ამ მშვენიერებით,
პირუტყვები, უენონი,
მოიღებენ ველ-მინდვრებით!..

**

და შენ, ჰეყენის სიამაყევე,
ადამის ძევე, დღეს გვემულო,
შებორკილო, მომისგანვე
უნუგემოთ დატანჯულო!
ნუ თუ აღარ გაიღვიძებ,
საცოდავად წამებულო,
რომ შენს თავსა უბატრონო,
შევბა იგრძნო, ინეტარო!..

აზიქ

5 იანვარი 1905 წ.

მ მ ხ ს ი მ რ მ ბ ა.

მეხსიერება, როგორც ეს უკვე შეურყეველ
აზრად არის ცნობილი პსიხო-ფიზიოლოგიაში, არ
შეადგენს განსაკუთრებით ნიქსა, უკეთ რომ ვსთქ-
ვათ, იგი რეალური რამე კი არ არის, არამედ ორ-

განიული თვისებაა კაცის ნერვების სისტემისა; ეს
თვისება კი იმაში მდგომარეობს, რომ კაცის ნერ-
ვები იღებენ, ინახავენ და სხვა და-სხვა პირობების
ზედგავლენით აღადგენენ ყველა იმ შთაბეჭდილე-
ბებს, რომელთაც დაუტოვებიათ მათზე (ნერვებზე)
კვალი. რადგანაც ერთი და იგივე შთაბეჭდილება
ყოველ კაცის ნერვების სისტემაზე ერთნაირათ არ
მოქმედობს და არც ერთნაირის ძლიერებით აღი-
ბეჭდება მასში, ამის გამო ზოგნი საუკეთესოთ იხ-
სომებენ საგნის გარგეან ფორმას (შხატურები), ზოგ-
ნი ადვილათ სწავლობენ ენებს (ლინგვისტები), ზოგ-
ნი—მელოდიებს (კომპოზიტორები) და სხ. აქედამ
აშკარათა სჩანს, რომ მეხსიერება ერთი არა ყოფი-
ლა. არის მეხსიერება მხედველობითი, მსმენელო-
ბითი, მოძრაობითი, შეხებითი და სხვა. ჩვენ აქ
ფენომენალურ (არა-ჩვეულებრივ) მეხსიერებაზე
გვაქვს ლაპარაკი და არა საშუალოზე: პირველის
შექმნა არ ძალუძს აღზრდას, ხოლო დაყოლილი
თვისების განვითარება-გამაგრება-კი შესაძლებელია
ვარჯიშობით. შრომა და ხისტემატიური ვარჯიშო-
ბა ხელს უწყობენ ნიქის განვითარებას; მის გაში-
ნაარსებას, თუმცა-კი ნიქის რაოდენობას და მის
სიღრმე-სიღიადეს თითქმის რო ვერასა ჰმატებენ.
პროფესორი სკვორცოვი ამბობს, რომ კაცის ქეკუა
მიავაგეს ნათელს, რომელიც შეუქსა ჰვენს რა საგ-
ნებს, თვით არ მატულობსო. გონება რომ იზრდე-
ბოდეს სწავლის ზედგავლენით, მაშინ ეხლანდელი
საშუალო განათლების კაც-კი გაცილებით უფრო
ქვიანი და გონიერი იქნებოდა საბერძნეთის გამო-
ჩენილ ფილოსოფოსებზე, მაგრამ კაცობრიობა
ეხლაც განცვიფრებაშია პლატონისა, სოკრატისა
და არისტოტელის აზრთა აღმაფრენით და მა-
თის სიღრმით. ცოდნა კაცის გონებას მხოლოდ
შეძლებას აძლევს ახსნას ცხოვრების სხვა და სხვა
მოვლენანი განსაზღვრულ დარგებში. გამოჩენილი
მათემატიკოსი ნიუტონი მეტად სუსტს და მასთან
ვიწრო ფანტატიკურ მსჯელობას იჩენდა სარწმუნოე-
ბის შესახებ (მხოლოდ კათოლიკენი ცხოვდებიაწო),
რის მიზეზიც, რასაკვირველია, საგნის უცოდინა-
რობა იყო და არა გონების სისუსტე.

დაუზბრუნდეთ ჩვენს საგანს. როგორც უკვე
ვსთქვით, მეხსიერება არ არის ერთი მთელი რამ,
იგი არ წარმოადგენს ცალკე ნიქსა. ამის დასასა-
ბუთებლად მოვიყვანთ რამდენსამე მაგალითს: ტვი-
ნის სხვა და სხვა პატოლოლიური ცვლილებანი
(უფრო კი ციება, როგორც ამბობს რიბო) გამო-
იწვევენ მეხსიერის მხოლოდ რომელსამე მხარის
ზიანს, მაგ.: ზოგი ივიწყებს ლაპარაკს, თუმცა-კი
სალაპარაკო ორგანონი საღი აქვს (aphasia); ზოგი

ივიწყებს წერას, თუმცა ხელები თავისუფლად მოქმედობენ (аграфія). ყველა ეს პატოლოლოგიური მოვლენანი მკიდროდაა დაკავშირებული კაცის ტვინის იმ ნაწილებთან, რომელნიც შეადგენენ ტვინის დიდი ნახევრის ქერქის ნივთიერებას (корковое вещество большого полушарія), ასე რომ მესხიერება მთლად ფიზიოლოგიური მოვლენაა, მხოლოდ უკანასკნელი მოითხოვს ორგანიზმიდან ენერგიას სისხლის სახით, უკანასკნელის რაოდენობა კი მასში განსაზღვრულია. აქედან თავისთავად გამომდინარეობს ის დასკვნა, რომ შეუძლებელია კაცი ერთსავე და იმავე დროს გამოჩენილი მათემატიკოსიც იყოს და ისტორიკოსიც. ყოველად შეუძლებელია, რომ იგი ადვილად იხსომებდეს როგორც ისტორიულ ფაქტებსა, აგრეთვე ქიმიურ ფორმულებსა, მეცნიარეულების სახელებსა, ენებსა და სხვა.

ჩვენ გავითვალისწინეთ მესხიერების, ასე ვსთქვათ, ბუნება და მისი ძალა, ახლა ვილაპარაკოთ იმაზე, თუ რა სახით და როგორ მოქმედობს მესხიერება, ე. ი., როგორა ხდება თვით დახსომების პროცესი. ხსოვნა მოქმედობს ასოციაციების (შეკავშირების) ძალითა: შემეცნებები, წარმოდგენები, ცნობანი, აზრები, მოვლენანი უკავშირდებიან ერთმანეთს ან როგორც მიზეზი და მიხი შედეგი, ან როგორც მგზავსებანი და ან როგორც კონტრასტები. ამ რიგათ ჩვენი გონებითი საუნჯე წარმოადგენს ერთ ჯაჭვსა, შემდგარს რგოლებიდან: ყოველი ახალი შემეცნება უნდა შეუღულდეს უკვე არსებულ ჯაჭვს და მით აღიბეჭდოს მესხიერებაში (ტვინში). ასეთი შეკავშირება ახალი ცოდნისა ძეგლებთან შეიძლება მხოლოდ იმ დარგში, რომელშიაც ჩვენს გონებას უკვე უმუშავნია და საკმაო ასოციაციები შეუქმნია: თუ ყოველი ახლად მიღებული შთაბეჭდილება არ ჩაებმის ასოციაციის რომელიმე წინად მიღებულ შთაბეჭდილებებს, მესხიერება ვერ გამოიჩენს თავის ძალას და იგი მიეცემა ჩქარ დავიწყებას; ამის გამო ჩვენ ადვილად ვიხსომებთ ყველა იმას, რასაც კი კავშირი აქვს ჩვენს სპეციალურ პროფესიასთან და, პირიქით, გვიძენდება დახსომება ყველა იმისა, რასაც ნაკლები ან მეტათ შორი კავშირი აქვს ჩვენ-მიერ ამორჩეულ დარგთან. ამით იხსნება ის მოვლენა, რომ ისტორიკოსი მეტათ ადვილად და მასთან მტკიცეთ იხსომებდ მარტო ისტორიულ ფაქტებს, ასტრონომი—ასტრონომიულ ამბებს და სხვა. უშინსკი თავის ანტროპოლოგიაში ამბობს, რომ ნიუტონს ადვილად შეეძლო დაეხსომებინა რამდენიმე დღით რიცხვი, შემდგარი მჟ-ციფირიდან, სხვა

დარგებში კი ესევე მეცნიერი მეტად სუსტ მესხიერებას იჩენდა, რადგანაც ნიუტონი, როგორც მათემატიკოსი, ადვილად მოახერხებდა ასოციაციებს მის-მიერ შესწავლილ დარგში. ცნობილია ის ფაქტი, რომ გამოჩენილ რომანსტს ვალტერ-სკატს, ადვილათ შეეძლო დაეხსომებინა ზეპირათ მთელი პოემები, მხოლოდ მათემატიკაში კი სუსტს მესხიერებას იჩენდა. ყველამ კარგათ იცის, რომ შვეიცრები საოცარ მესხიერებას იჩენენ მიმსვლელ-მიმსვლელთა სახის, მათ კალოშებ-ტანისამოსის დახსომებაში, რიცა ადვილად იხსნება იმავე ასოციაციების ძალით და ვარჯიშობით ვიწრო სპეციალურ სფერაში. აქედან ის დასკვნა გამომდინარეობს, რომ მესხიერება ვითარდება თან-და-თანობით და რომელსავე დარგში; ნათქვამიდანვე სჩანს, რომ მესხიერებას არა აქვს უნივერსალური, საზოგადო, ხასიათი, თუმცა კი არაინ იმისთანა პირნიც, რომლებიც მრავალ მხრივ ცოდნას იჩენენ; ეს ვარჯიშობება არ ეწინააღმდეგება ზემო ნათქვამს: თუ კაცო სისტემატიურათ კითხულობს და ხშირად უბრუნდება უკვე გავლილ გზას, მაშინ ასოციაციები მკიდროთ შენდებათ და მასთან ადვილათაც: ამ შემთხვევაში შესაძლებელია კაცო თვალსაჩინო მესხიერებება გამოიჩინოს მეცნიერების სხვა-და-სხვა დარგებშიც; ამას უნდა ელტვოდეს ყოველი ჩვენგანი კითხვის დროს. მესხიერება რომ რეალური ნიჭი იყოს, მაშინ ვარჯიშობა მას ყოველ მხრივ განავითარებდა-განამტკიცებდა, მაგრამ, ეს ჩვენდა საუბედუროთ (თუმცა კი უფრო საბედნიეროთაც) ასე ვარაის: შესსიერება ვითარდება იმდენად, რამდენათაც ჩვენ წინ მივადგავთ რამეაღმე მეცნიერების შესწავლაში, ამისთვის კი საჭიროა, რომ კაცის მთელი სიცოცხლე და არა რამდენიმე თვე და თუნდ წელიწადიც. ბეჭი *) ამ აზრისა ჯრის, რომ ზეპირათ სწავლად ლექსებისა, სტატეებისა და სხვა გაუადვილებს კაცს სწავლის შეძენას, მაგრამ ეს, როგორც დავინახეთ, ეწინააღმდეგება თვით მესხიერების ბუნებასა და ფსიხო-ფიზიოლოგიას. მესხიერების საზოგადო ვარჯიშობა მოკლებულია ყოველივე ნიადაგს და ეკუთვნის ილიუზიას; ამის მიუხედავათ პსევდომეცნიერება პელიმონი, მაკუენი, ჭაინშტეინი არწმუნებენ გულუბრყვილო საზოგადოებას თიუქოს მათ შეეძლოთ რამდენიმე თვის განმავლობაში ისე განუვითარონ კაცს მესხიერება, რომ მას ადვილათ შეეძლოს უკვლავის

*) მათ შორის ძველი სკოლის წარმომადგენელი ბანი ლ. ბოცვაძეც, რომელმაც ზეპირად სწავლების დასაცვლად წარსულ წელს გაქიანურებული წერილი დაბეჭდა „ივერიის“ ში“.

დახსოვება. ესენი ამბობენ, რომ ხელთ ვიგდეთ საიდუმლოების გასაღებიო, მოავმართეთ ჩვენ (მხოლოდ ფულუბოკი წინათვე გამოგვგზავნეთო) და შეუძლებელს შევძლებთო. მაათი რეკლამები და თვით მათი ხელოვნებაც მოკლებულნი არიან ყოველ მეცნიერულ ნიადაგს, რადგანაც, როგორც დავინახეთ, მესხიერება ვითარდება თანდათანობით, ანუ უკეთ ვსთქვათ, მტკიცუებიან და იზრდებიან ასოციაციები, რომლებიც უადვილებენ კაცს დახსოვების პროცესს. განაკი საქაროა, რომ კაცი ყველაფერს იხსოვებდეს? აუარებელი მასალა, რომელიც ამ შემთხვევაში მესხიერების არსენალში შეიკრიფებოდა, დაჩაგრავდა თვით გონებას და უკანასკნელი ვერავითარ მწყობრობას და წესს ვერ შეიტანდა მასში; ამ შემთხვევაში გონება მიეგვანება იმ ხუროთ-მოძღვარს, რომლისთვისაც იმდენი მასალა მიუწვდენიათ, რომ ის მოკლებუ ია საშუალებას მოიხმაროს იგი და შეიტანოს უწყესო ხროვეში რაიმე მიზანი და წესი. მიზანი თვით მასალა კი არ არის, არამედ მიზი შემუშავება ესევე ითქმის მესხიერებას საუნჯეზე, რომელიც გონებაში უნდა გაატაროს ანალიზში, გამოიყვანოს საზოგადო დასკვნები და კანონები და მოახდინოს უმაღლესი სინტეზი. არიან იმისთანა შირნი, რომელთაც ბევრი რამ ახსოვთ, მაგრამ ვერ მოუწელებით დაუმუშავებელი მასალა დასასრულ, აღვინიშნავ იმ მოკლენას, თუ რამდენათ დაკავშირებულია მესხიერების ასეთი თუ ისეთი სიმტკიცე კაცის სისლის მოძაობასთან. ჩვენ უფრო ადვილად ვიხსოვებთ დილით ვიდრე საღამოთი, რადგანაც დილით სისხლი, სუფთა ჰაერის ზედგავლენით, მარტად მუშაობს ორგანიზმში; აგრეთვე ახალგაზრდობაში უფრო ადვილად იხსოვებს კაცი, ვიდრე სიბერეში და ამის მიზეზიც იგივე სისხლის სხვა და სხვა სინჯარით მოძაობაა.

ნივთ ახმეტეაშვილი.

ს ი მ ლ რ ა

ძმანო, ხანგრძლივ მონობაში
 მთლად გავვიქრო გმირის სული,
 დავგალაჩრა, არც კი ვიცით,
 რასა ჰქვიათ სიხარული,
 უსასოოდ ვიტანჯებით
 ყველასაგან დაჩაგრული!..
 მაგრამ, რა კი იმედებით
 ავიჩქროლდა მონებს გული,
 ნუ შეედრკებით; გამოვიდეთ

სამუშაოდ დარაზმულნი —
 შრომის ველზე გავიწკრთნებით
 სიბნელისგან დაჩაგრულნი!..

* *

ოდეს ქარი არა ჰპერავს
 კერას, ცეცხლი ჩამქრალია,
 ნაკვირჩხალი აღარ ღვივის,
 ის ნაცარში მიმქრალია,
 შინ სიცივე ისადგურებს,
 ყველგან მეფობს მის ძალია,
 ყოველ სულდემულს ძარღვში ხტოვას,
 ყველა მძიოა დამქრალია,—
 მაგრამ თუ რომ დაუბერა
 ქარმა კერას—რაც ძალია,—
 გალივდება, აენტება,
 ქერს ასწვდება მის ალია!..

* *

არ გინახავთ, ხშირად ცაზედ
 ღრუბლები რა ზანტად ვლიან,
 მსოფლიოსაც თითქმის სძინავს,
 ფრინველები არ იძვრიან?
 ჰყურებთ უტყვი და მეტყველი,
 თითქო უფსკრულს მიილტვიან,
 მაგრამ თუ რომ ელვამ გაჰკრა,
 მსწრაფლ ღრუბლები დაიძვრიან,
 ცა იკრგინავს, დაიქეპავს,
 მები დაჰკრავს სამ ძალიან,
 ყოველივე გაცოცხლდება
 და უქმდ არ გაივლიან:

წვიმა მოვა... მთა და ბარსა
 გადარეცხავს, აღამაზებს,
 ქარი ხეებს დაუქროლავს,
 ფოთოლ-შტოებს ათამაშებს.
 მზეც ამოვა, თვის სხივებით
 არე-მარგს აკაშკაშებს,
 ველ-მინდორი აყავდება,
 მთესვლის გუფსა ვახარებს.
 ასე არის: დამონებულს,
 ვის მონობა ამწუხარებს,
 შრომის ველზე თუ კი გავა,
 იმას იგი აღამაღლებს! ..

იზიძე

დედაქანა, როგორც წარმართობის დამწერგველი
 ჩვენს მოზანდ თაობას და ხალხსა.

ბევრს ვლაპარაკობთ, ბევრს ვწერთ, რომ
 ჩვენი ხალხი ერთობ დაეცა ნივთიერად და ზნეობ-
 რივად, ძმა ძმად აღარ მიგვანია, მეზობელი მე-

ზობლად, თანამემამულე თანამემამულედ, სიწმიდე სიწმიდედ, სამშობლო სამშობლოდ, დიან, ვსტი რით და ვგოდებთ ჩვენს ასეთს უბედურს ყოფასა, თითქოს ვცდილობთ კიდევ გამოვიცნოთ ამის მიზეზები, მაგრამ ერთობ მკირედ, უგულოდ, ვითომც არცაი არსებობდეს ესენი ჩვენთვის. მკითხველი დაგვეთანხმება, რომ ჩვენი ყოველი ავი და კარგი ჩვენი მოზარდი თაობის და ხალხს აღზრდაზე და მოკიდებული. ეს ყველამ ვიცით და აკი ვცდილობთ კიდევ, რომ უკეთ აღზარდოთ ჩვენი შვილები! მაშ რისგან არის, რომ ჩვენს ამოდენა ცდას ნაყოფი არ უჩანს და ჩვენი ხალხი წინ კი არა და უკან კი მადის ყოველის მხრით? რისგან არის, რომ ღვთაებრივის სიყვარულის, მოთმინების, შეწყალების, მოყვასათვის თავდადების და სხვა სათნოებათა მაგივრათ, ჩვენი ხალხი წარმოუდგენელს წარმართობას (чуждость) იჩენს?—რისგან და იმისგან, რომ მთლათ ჩვენი ცხოვრება და განსაკუთრებით თვით სკოლური სწავლა-განათლება ნამდვილი წარმართულია. განსაკვირებელს მოვლენას წარმოადგენს ის ფაქტი, რომ ქრისტიანობამ 1600 წლის განმავლობაშიაც ვერა და ვერ ამოკვეთა ჩვენს ხალხში ადამის ჟმის წარმართობა, ვერა და ვერ შეგვაგნებინა ყოველის ჩვენგანის დანიშნულება ამ ქვეყნად, ვერა და ვერ შეგვაქმნევინა სასუფეველი მართალთა ამ ქვეყნად... მიზეზი კი სულ თვით ჩვენი ვითომ და განმანათლებლებს ვაუნათლებლობა და წარმართობა! გაიცანით ბ-ნებო „დედა ენა“ ი. გოგებაშვილისა და დარწმუნდებით, რომ ჩვენ მართალს ვამბობთ, რომ ჩვენის ხალხის და ოჯახების გათახსირება და წარმართობა სწორედ ამ წიგნიდამ იწყება. რომ წერილი არ გაგვიგრძელდეს, სხვა მრავალთა შორის, მოვიყვანოთ აქ უფრო თვალსაჩინო წერილები ამ წიგნიდამ, რომლებიც ყოველად წარმართულია და ამიტომ თავის დღეში არც ადგილი უნდა ჰქონდეთ მისთანა წერილებს საყმაწვილო წიგნებში.

1) თავისი თავის დასჯა (გვ. 47). „პატარა ნიკოს ჯავრი სჭირდა თავისის დისა სადილის დროს ჩუმად ლობიოს შექამანდში ცოტა(!) ნაცარი ჩაუყარა. დამ თვალი შეასწორა და ძმას ჩუმადვე(1) ჯამი შეუტყვალა. როცა სადილი გათავდეს, დამ სიცილით უთხრა ნიკოს: „ნაცრინი შექამანდი გაამოსო“.

გვიბრძანეთ: რას ასწავლის იგი მოზარდ თაობას? ქრისტიანულს მიტევებას, თუ წარმართულს „კბილი კბილზედა“-ს? თქმა არ უნდა უკანასკნელს. და აკი კიდევ დიდის მზის ნათელის სისწრაფით ეფინება იგი ჩვენს მოზარდ თაობას და თვით ხალხსაც...

2) ქურდი (54 გვ.). „გლეს ფულები მოჰპარეს. ქურდი ეძებეს, ვერ იპოვნეს. შეიკრიბნენ ერთად გლეხები. მამასახლისმა უკებ დაიყურა: დახე, დახე, ქურდს ქუდი ეწვისო. ერთმა გლეხმა ფიცხლავ ქუდს ხელი იტაცა. მაშინ ყველამ შეიტყო, რომ ის იყო ქურდი“.

საინტერესოა ვიცოდეთ, რა მოსაზრებით ჩაურთავს ბნს გოგებაშვილს ეს წერილი საყმაწვილო წიგნში? თუ იმისთვის, რომ ბავშვებს ასწავლოს ეს უებარი წამალი ქურდების დაქურაში, ძალიან სცდება, რადგანაც ჯერ მაგალითი არ ყოფილა, რომ ქურდები ასეთი უბრძვილონი იყვნენ, როგორც ავტორის ქურდია. ჩვენის აზრით ამ წერილით ახალთაობა იმას უფრო ისწავლის, თუ როგორ დამალოს ქურდობა.

3) ნაზოგნი სავარცხელი (54 გვ.). „ორი კაცი ერთად მიდიოდა, ორნივე ქაჩლები იყვნენ. გზაზე სავარცხელი იპოვნეს და წაიჩხუბნენ: არა, მე მერგება, და არა მეო. მესამემ დაინახა, გაიცინა და უთხრა: კაცო, სავარცხელისათვის რა გაჩხუბებთ? დასავარცხნი თმა არც ერთს გახადია და არც მეორესასო“.

ზედ-გამოქრილი წარმართული წერილია, დსციონის ქაჩლებს, კუტებს, ბრმებს, კოკლებს, კუზიანებს და ამასვე ასწავლის და უნერგავს მოსწავლეთ.

4) ჩხუბა სუჯა ანაფერჯედ (54 გვ.). „ორნი ძმანი გაიყარნენ. ერთი ქვეყრი ღვინო უნდა გაეყოთ. შევიდნენ მარანში მე ბევრი მერგებოა სთქვა ერთმა. არა მე უფრო მეტი უნდა წავილოვო, უთხრა მეორემ. მოუვიდათ სულელობა, გამართეს ჩხუბი. მოხადეს ქვეყრი და ცარილი კ. დახვდათ“.

ესეც ნამდვილი წარმართული წერილია, ასწავლის დაცივასა და სიამოვნებას სხვების უბედურებით იმის მაგივრათ, რომ შეაბრალოს.

5) გვრტი (62 გვ.). საცხებით წარმართული წერილია. წაიკითხეთ ამის ბოლო და თვით დარწმუნდებით ამაში. აი ეს ბოლო: „ამასობაში გლეხს გამოეღვიძა, წამოვარდა ზეზედ, ზუხართან მივიდა, ცეცხლი უნდა აენთო. ამ დროს ფლთაქვა გასქდა და ნალვერდალი თვალეშში შეეყარა, მახათი ბარძაყში შეერქო, მამალმა ზვეილგან დაჰყივლა, ვირმა ერთი ღონიერი წიხლი ჰქრა და გონება სულ მთლად დაუბნია... განმარტება საჭირო აღარაა.“

6) ჩიტა და მუჯა (64 გვ.). ცნობილი ზღაპარია, სახალისო ბავშვთათვის, მაგრამ ავტორმა თავის წარმართულის ჩამატებით უმანკო ზღაპარი სრულიად გააწარმართა. წაიკითხეთ ბოლო და დარწმუნდებით: „მონადირემ ჰკითხა ჩიორას: ვგრე მწარედ რამ დაგაღონაო?—არ გებრალეები, ერთმა წუწმა(1)“

მელამ შვილები სრულიად დამიკამაო.—„აბა წამო, მიწვენი ის წყეუქა(!) და მე გაყურებინებ მის სეირსაო“. ჩიტი გაუღღვა მონადირეს და მელასთან მიიყვანა. მონადირემ მელას თოფი ესროლა, შიგ პირში მოარტყა და კბილები ჩააყრევინა.

7) ასეთივე წარმართულია წერილი „მელა და მწყერ-ჩიტა“ (93 გვ.). მწყერ-ჩიტას ოინებით საწყალს ხარს რქა მოსტეხეს, მაწვნით საგვე ქილა გატეხეს, ბავშვს და მელიას თავი გაუტეხეს და ავტორი კი ყველა ასეთ საქციელს სიცილს ეძახის. წარმართობაა, მა რა!?

8) ცალ თვჯა ირეში (95 გვ.). „იყო ერთი ცალ-თვალა ირეში. ცალ მხრიდგან მიპარვისა ეშინოდა და ძოვნის დროს სიფრთხილში იყო. ბოლოს იფიქრა: წვალ ზღვის პირასა, ბრმა თვალს ზღვისაკენ ვიქ, საღს ხმელეთისაკენ და სიფრთხილე არ მომინდებოა. სწორედ ასეც მოაქცა. მაგრამ მონადირემ შენიშნა ირმის დაუდევრობა, ზღვიდგან ნავთ მიეპარა, ესროლა ისარი და მოკლა ირეში“.

აქ აღამიანმა მართალია მეტი მოხერხება გამოიჩინა, მაგრამ მეტი უგულობა და სიმბეცეც. მე რო ვყოფილიყავი, ასეთს განიერს და შეკნებულს ირემს, როგორსაც ავტორი გვიხატავს, თავის დღეში არ გავიმეტებდი მოსაკლავად. ჩვენი ავტორი კი განუხჯელად აღვიღს აძლეფს ამ წერილს საყმაწვილო წიგნში, თითქოს მდლიდურად ასწავლის ყველას: „თქვენც ბერზიანები იყავით, ყმაწვილებო, გაჟლიტეთ ყველა მარჯვენ და მარცხნივო!..“

9) ძაღლი და ძროხა (96 გვ.). ერთი ძაღლი დაწოლილი იყო თივის ბულულზედ. მივიდა სიმშინლისაკენ დაბნეილი ძროხა და თივის ქამა დაუწყყო. ძაღლი კბილების ღრენით მივიარდა ძროხასა და იქით გაავლო. ძროხამ უთხრა: „შე, უმსჯავსო მძაფრო (!), რადა გაქვს იმდენად შურიანი თვალი, რომ შენთვის გამოაუყენებელი თივაც კი არ გემეტება მშვიერის ძროხისათვის?“. როგორ მოკწონს, მკითხველო, ასეთი ლანძღვა საყმაწვილო წიგნში: „შე უმსჯავსო ძაღრო“.

10) ცრუ (96 გვ.). საგვებით წარმართული წერილია. გარდა იმისა, რომ უმანკო ბავშვებს ასეთს სულელურს მოტყუებას ასწავლის, თან იმასაც უქადაგებს, რომ თუ ვინმემ ორჯელ-სამჯერ მოგატყუოს, ნულარ მიეშველები, დღე მგლებმა შექამონ იგიო!

11) მარგალიტი (113 გვ.). ესეც სრულიად წარმართული წერილია. „გლებმა ძვირფასი მარგალიტი იპოვნა და მეფეს წაუღო. კარის-კაცმა უთხრა: „რასაც მეფე გიწვალობებს, თუ იმის ნახევარს მე მომცემ, შეგიშვებ მეფესთანაო, თუარა-და აქედგან

დაიკარგეო. გლები ნებას დაჰყვა. მეფემ ჰკითხა: „რა საჩუქარი მოგცემ ამ ძვირფასს ძღვენისათვისაო?“. „მე გთხოვთ ორმოცდაათი მათრახის დაკვრით დამსაჩუქროთო; მაგრამ, რადგან პირობა მივეცი შენის სასახლის კარის-კაცსა შუაზედ გაუყო საჩუქარი, ამიტომ ოცდახუთი მათრახი მე დამკრან და ოცდახუთი მაგას ვაღუქვინო“. მეფემ გაიცინა, კარის-კაცი მაშინვე გაავლო და გლებს კი ასი თუმანი უწყალობა, —აბოლოვებს ბრძულად ბნი გოგებაშვილი. აქ რაც სიტყვაა, იმდენი წარმართობაა: კარის-კაცი ქრთამს თხოულობს, გლები ატყუებს—კარგო და იმის მაგივრად კი მეფესთან ერთად მათრახითა და გაგდებით უხდის მას და ყველა ამას თვით მოსწავლეთაც იმას უნერგავს, რომ თქვენც ასე მოიქეცითო, ე. ი. დასკამეთ ერთმანეთითო...“

გვეყვოფა. რომელი ერთი წერილი ავიღოთ, რომ სულ ყველა ასეთის მიმართულებისა და შინაარსისა არ იყოს. დროა შევიკნოთ უშინსკის სიტყვები, რომ პირველი საკითხავი წიგნის შემდგენელი უპირველეს ყოვლისა ყოვლად სრული უნდა იყოს, მოსილი უმაღლესი ზნითა და სანამ ასეთი ავტორი არ დაგებადბა ჩვენს ქვეყანას, ვერც ერთი წაიწებს წინ თვის ზნეობრივ წარმატებაში...“

მარტო ამ მხრით არ არის დასაწუნდი „დღედა ენა“ ი. გოგებაშვილისა. ყოველი სწავლა უპირველეს ყოვლისა შე იმისთვის მინდა, რომ უკეთესი გავხდეთ, უკეთესი ცხოვრება შევისწავლო, ეს კი მარტო მაშინ შეიძლება, როცა მე საუკეთესო ცოდნა მექნება. ეს საუკეთესო ცოდნა კი დღევანდელს სკოლაში უმთავრესად პირველმა საკითხავმა წიგნმა უნდა მისცეს. „დღედა ენა“ კი მთელი სამი და ოთხი წლის განმავლობაში, ყოვლად უმნიშველო და თან, როგორც ვნახეთ, წარმართულ წერილებს და ზეპარებს აწვდის ბავშვთა გონებას!..“

საკვირველი არ არის, რომ ამ წიგნმა თვის თითქმის ნახევარ საუკუნის სიცოცხლეში და ოჯახსა და სკოლაში ხმარებით იოტიოთაც ფეხი ვერ წაადგმევინა ჩვენს ხალხს თვისს ზნეობრივსა და გონებრივს ამაღლება-წარმატებაში.

დ.

8. შა-მთლის ხსოვნას
(† 12 იანვ. 1900 წ.)

... მთელი სიცოცხლე სწავლობდა ტანჯულის ხალხის ქსილებსა და მის გულზედვე საგრძნობლად ამუშავებდა ხელეგბა...“

ის ხსნას ეძებდა ხალხისთვის მისეც ძალაში დიადში

და ბნელს ლეწვიდა მარადის
 ბნელ-უკუშეთში, წყვილიდ ში...
 იგი პირველი შეეხო
 ოლიშის მიწოდრსა, ველებს,
 მთელი სამშობლო გააცნო
 მისს ყოველს ბილიც და ქალებს...
 ასე, ამ რიგად იარა
 გზა თვისი ველ-კლდოვანი,
 არ მტყუნებია არც ერთხელ
 კალამი სახელოვანი...
 სანამ არსებობს სამშობლო,
 მარადის ცოცხალ იქნები,
 არ დაგვაიწყებს ქართველებს
 „ფუტლავა“, „კიკოლიკები“...

იაღანი

წერილი სოფელ მუხას.

ბ რ მ ღ ა ა რ ს ე ბ ა ი ს თ გ ი ს .

ჩემო ერთგულ მუხაბელო ბეჟან!

სულითა და გულით მიხილდა განმეგრძო წინანდელ
 შენს სოფანოს-სამეურნეო კითხვებზედ ზსუხის მიცემა,
 მკრამ... მკრამ და ის, რომ ამ შენს უკანასკნელ წე-
 რადში მოთავსებული კითხვები გაცილებით უფრო სს-
 ჭირ-ბოროტო და საფუთრაკონი შეიქმნენ დღეს, ვინემ
 წინანდელია და ამიტომ შენ სოფელით მთვანსედ ხსლავ
 ვე ზსუხის მღერეს გაცილებითვე უფრო სსჭირად მივიწი-
 ნოე. შენი კითხვა, სხვათა შორის, „არსებობისათვის
 ბრძოლის“ შეკრება და შენ აი ამ სსჭირ-ბოროტო საგან-
 ზედ მიხდა მოგელაზარაკო დღეს. დაეწყოთ.

ყოველ გვარ ადამიანთა მდგომარეობის გაუმჯობესე-
 ბათა და კეთილ-მისწრაფებათა ადრე განხორციელების
 სურველი გამოწვეული „ბრძოლის“ სევაბული, ჩემო ბე-
 ჟან, თუ შეთანხმდა-სსჭირაკის სსგნების მოზარებთა-გაძლიერე-
 ბაზედ არის დაეკარებულა: ერთი ამითთაგანია ადამიანის
 განებრივ-სხეობრივი განხელეპა-განვითარება და შეორე-
 კი—ქონებრივი შეძლება, ანუ „ფუტლები“ და „ქონება“. ამიტომ,
 რომელ ერსაც ჯერ ამების მახრეპე-
 ბისათვის არ შეუწყენია თავი და ისე დაეწყეთ რამე
 საერთო ბედნიერების მოზარეპაზედ ოტნებობა, ის მარად
 მოტყუებული დარჩენილა და მოტყუებული დარჩება კვლავ-
 ვაგ. ასეთი სსქმით მოტყუებული და ოტნებობით დამე-
 დებული ერი საბოლოოდ მარად სხვა, მსსხედ უფრო
 ქონებრივად შეძლებ და განებრივად განვითარებული ერის
 მსსხეობლი შექმნილა, მარად ამ უკანასკნელის უფრ-მოტ-
 რილ „მიხნით“ გამხდარა და კვლავაც განებობა..

ამიტომ, ჩემო ბეჟან, სხვათა აქედანვე
 შეგვირგდეთ იმ აზრს, რომ ყოველგვარ ბედნიერე-
 ბა-კეთილყოფილების მომწადნიებელი და სსსოცადოთ კე-
 თილ სურვილების განმხორციელებელი თაღისმა, დღეს,

როგორც სხვისთვინ, ისე ჩვენთვინაც, ერთად-ერთ ქო-
 ნებრივ შეძლებათა; ხოლო ამ უკანასკნელის მისწლ-
 მა ძალა თითოეული ჩვენგანის გონივრულ შრომა-გამ-
 რჯულობაში და ამ შრომა-გამრჯულობის კიდევ უფრო
 განმანჯოფიერებული და შექმდე მისი ერის (თუ თავის)
 სსსარგებლოდ მომხმარებელ-გამომეყნებელი ძალა კი ამევე
 ერის (თუ თითოეული ჩვენგანის) განებრივ-სხეობრივის
 მხრით განხელეპა-განვითარებაშია.

ახლა დროა დაგვბრუნდეთ ისევ „ბრძოლას“ და ავსს-
 ნით იგი შენთვის ადვილად გასსგები მგუჯაღიებით, თუ
 რაში გამოიხტვის სსქმნარტი „ბრძოლა“ ანსებობისათ-
 ვინ. შენ კარგად იცი, ჩემო ბეჟან, რომ ეგ შენი მეზო-
 ბელი დამიტრა მ—ქე წაით გაცილებით შენზედ უდა-
 რბესი იყო. ისეც დანახული გაქვს, თუ ერთ დროს რა-
 ნიარად წამოიწია იმან ქონებრივის მხრით და შექმდე
 ისევე რანსიარად დაეშვა ძირს! ახლა მამ სსემათა კარგად
 ჩვეუებრივით ჩვენ დამიტრის გამდიდრების და გლარობე-
 ბის მიხეხეებს, რომ გზა და გზა, თავისთავთ დავინთა-
 ხით ისეთი რამეებიც, რომლებიც აუცილებლივ სსჭირთა
 ნამდივილი და სსქმნარტი „ბრძოლისათვის“. დაეწყოთ.

მართალია დამიტრამ (როგორც ეს სსქმითაც მო-
 ვისსენიე) შენზედ უწინ განიცადა უღამობელი სიღარბის
 ბრტყალები და მისი შედეგების სსმწარე, მკრამ სსამაგე-
 რით იმან შენზედ უწინაც გამოიღვიძა: უსსჯალები და
 მ—ქე ინსტიკტიურად მიხვდა, რომ სიღარბის მკარნი
 ბრტყალებისან გამოსსლტომისათვის აუცილებლივ სსჭი-
 რთა ქონებრივი ძალ-ღონის მოკრეფა.. ისეც მალე მი-
 ხვდა, რომ ამ უკანასკნელის სღარა, თუ წყარო, მისსვე
 გონივრულ შრომა-გამრჯულობაშია. იმან ამისთან არც ის
 სსქმნარტიც გამოეპარა შეუმწხველად, რომ გამდიდრებისათ-
 ვის, კარად შრომისა, ბუკი სსხვაც არის სსჭირთა, მკრამ
 მთ შორის ერთი ისეთიც, რომლის შესრულებასაც ილადა
 (ადვილად) შეუძლია. ასეთი რამ განსაჯეს, ჩემო მეზო-
 ბელო, ოჯახში (თუ თავის თავზედ) განსაჯის ანუ სს-
 ხარჯავის შემიტრება—შემოსავლთან შედარებით, რასკვი-
 რეელია. მართლაც და სოფელად აქნობამდის სიმიდარეს
 კარგეანი შეხედულობით ზამაგენი... თქვენ, ჩემო ბეჟან,
 მსდლოდ და მსდლოდ შემოსავლს სსოფლით ანკრამში
 და განსაჯალს (ხარჯს) კი მანამდის არ აქეცეთ უურადლე-
 ბას, სსსამისევე მკარნი სიღარბის სსმეფთაში არ ამოწყოფთ
 თავს!... ავსსნათ ესეც: ვსთქვამ შენ შემოკდის ოჯახში
 თვიურად სსმეცი მანეთი, და ხარჯავ ყოველ თვეობითვე
 სსმეცდა.ათ მანეთს. ხოლო, ჩემი მუშაობით, მე ვმოკუ-
 ლობ ოცდა ათ მანეთს და ვხარჯავ თავის სსჭირთაზედ
 ოცდა-ხუთ მანეთამდის. ახლა ერთი მიმრძანე: რომელია
 ჩვენ ორში ქონებრივით უფრო შეძლებული და მიდარია?
 მე თუ შენ?—რასაკვირველია, რომ მე! იმის და-მიუხე-
 ჯავთ, რომ შენ, დღეს, ორ-ჯერ ჩემზედ მეტს მოკუ-
 ლობ ყოველთვეობით, შენი ქონებრივი შეძლება, ჩემ-

თან შედარებით, მიიწი უსუსურია და აი, რატომ: თუშტა შენ სამოც-სამოც მანეთს შოულებ ეოველ თუკობით, მკრამ სამკაურთო სამოც და ათ მანეთამდის სჯამ! აქედან ცხადია, რომ შენი ეოველთაგური კასკალი შემასკულს ათა მანეთით აღმტრება! უკეთ რომ ვსთქვათ, თუშტა შენ ათი მანეთისა მტრს სჯამ, ვინემ შოულებ!!! და ამიტომაც ეოველ თუკობით აათო თუშინა ტუტებს კისერზე ვადად; ხოლო წლის ბოლოს კი თარმეტ თუშინამდის (120 მ.)... ახლა შე? შე ხომ შენს ნახევარს ძლიერსა ვშოულებ (ე. ო. ოც და ათ მანეთისა მდევს შემომდის ოჯახში), მკრამ სამკაურთო ვსჯამ ანუ ვხრჯავ თავის სჯირთობსუდ არა უშტრებს ოც და ხუთი მანეთისა. კამოდის, რომ ჩემი ეოველთაგური შემასკალი აღმტრება თვითსავე კასკულს ხუთი მანეთით; რის გამოც წლის დამლევის მიგრავდება სამოც მანეთამდის (60 მ.) თავისუფალი თანხა (სურმია). ამ ხარად, შენ ეოველ წლებით ასოც მანეთი ტუტებს კისერზე ვადად და შე კი ეოველ წლებით სამოც მანეთამდის (60 მ.) შემტრება! ახლა ესეც მიბრძნე: რამდენი უნდა იშოვნო და იშრომო შენ, რომ შე წლის ბოლოს კამისწორად ქანებრივი შეძლებინა?—უთათოდ იმდენი, ჩემო მეზობელო, რამდენი იქნება ერთად შეერთებული შენი წლიური ზედ მტრის ხრჯი (ე. ო. 120 მ.), ამ უკანასკნელის წლიური სარტბელი, რაც სოფლად 25 მანეთს უსწორდება; ის ჩემი სამოცა მანეთი, რომელიც მრჩება ეოველ წლებით შემოსავლიდან და კიდევ ამ უკანასკნელის ნათავი, რაც 15 მანეთს აღმტრება. უგუდა ეს ერთად შეადგენს (120 მ. + 25 მ.) + (10 მ. + 15 მ.) = 220 მ. ორასოც მანეთს!.. ამ უბრალო მაგალითიდანვე კი სკამათ შეგიძლია მიხედო შენ, ჩემო მეტობრო, თუ რამდენს მნიშვნელობს აქვს თითოეული ჩვენების გამდიდრება-გადარბობის საქმეში სარჯის (შემოსავლათან შედარებით) შემდინარება-გამდიდრებას, და ან რანაოდ უნდა ვხომავდეთ და ვარჩევდეთ ქანებრივად უფრო მძლავრს უფრო უსუსურისაკან.

აწ კი დროა დაუფორსდეთ ისევ დ. მ.—ქს. დომიტრამ, როგორც დარწმუნებულმა შრომა-გამრჯელობის ძლიერებაში, მოკვიდა ამ უკანასკნელს სული და სულ მოკლე დროში თავისი წახანდელი შრომა-გამრჯელობა, ერთობ გააორკვეა. თქმა არ უნდა, რომ ამით მის ჭყახში შემოსავლამდ რაჯულ იმატა. აქვე უნდა შეგინებოთ, რომ შემოსავლის გაორკვევისათან დომიტრამ სრულიადც არ უმატა წახანდელ ჩვეულებრივ სმატამს და ამიტომაც იმას ორ-სამ წელიწადს ოც თუშინამდის (200 მ.) თავისუფალი სურმია მოუგროვდა!.. ამ ფულებით მან გამოსდგა გულისინს მახლობლად ქანებრივი დუქანი და დაიწყო შიკ ვაჭრობა წვრილად. აქედან ის მადე სამინდით ვაჭრობას შეადგინა გავიდა. და რავი ამ უკანასკნელთ უფრო წელი მითბავა, შემდეგ თავის სოფელში ვაჭრობითაც არ დავსა

უოფილდა: მარჯულ ადგილას დადგომული დუქანი ახლა მან სხვას მაკვიდა და თვითთს კი რყინას ცხის სადგურთან წამასკულმა სამ ოთხ-თვალდინი სხელი, რაქულმაც ოწყო ფორთუხელობით და რყინულობით ვაჭრობა. ცოტა ხნის შემდეგ ამ სავაჭროს, დომიტრამ, ზურის-სცხობი ფურსენ მოადგა და აი, აქედან იწყება მის მებატონეს (ნატრონის) და მის შორის ნამდვილი არსებობისათვის „ბრძოლა“. ბრძოლა სწორეთ ისეთი, როგორც უნდა იბრძოდა ქს, დეს, ეოველი ტონიერი აღმანა და თვით ერთი. აქ დუტავა ერთმანეთს ერთი მხრით დაიდ-შემუდანი მებატონის დადევნობა და სხვ.რამცე (ფულეობის ფუხტეა, უთავობლოთ სმატამ, ქეიფი.), ხოლო მეორე მხრით კი მისივე ნაქმევის სიფხაზლე და კონიერული შრომა-შაქმელება. უკეთ რომ ვსთქვათ, ერთი მხრით—დუდეგობასზედ აღმტრებულები უძღურება; მეორე მხრით შრომა-გამრჯელობასზედ აღმტრებულები ძლიერება... როგორც ეოველთავი, აქცე შრომა-გამრჯელობასზედ აღმტრებულებმა ძალამ გამარჯვა დაუეეგრობა-სიხარამცეზედ აღმტრებულ უძღურებასთან და ამიტომაც ნაქმევის, დომიტრამ, თავისი ნატრონისა ადვილად დაამარცხა!.. რანაირით? იქნებ იეთხო შენ.—აი, ამხარად: იმისდა მიუხედავით, რომ ამ მამა-მამულისაკან გადმინებუმა მამულის შემოსავალი ეოველ წლებით სულ უფრო კლებულობდა, დომიტრის ნატრონისა (როელი მითხრონილების თანაბრათ) სხარჯავს სულ უმატა და უმატა! ეოველთავი რაჯული სსქმელ სსქელი, ეოველთავი რაჯული ტახთ-სცემული, ეოველთავი ღხინი და ქეიფი, უსქმით აღმა-დაღმა სეტრალი და დროს ტარება!!! ვეულა მამბისთავის ბეგრი ფულეობი შეიქმნა სსქირო და ახლა, ამა, სად ქქონდა ამოდენა ფულეობი ვიბე დატარაქელებულ ნატრონისა? ერთი სიტყვით, ბეგრი სარჯი და ცოტა შემოსავალი, აი, რა იყო იმის მიზეზი, რომ სხუელებმა მებატონემ თავისი წინახდელი ნაქმევის დუქანისკენ იბრუნა ზარი და ახლა იქიდან იწყო ოჯახში სსქირო სარჯავის და ნეთეობის ნისიათ ზიდვა. კავიდა ერთი წელიწადი და ნატრონის სხარჯი, ნაქმევის დუქანში ათას ორას (1200) მანეთამდის ავიდა!.. რა ქქანს ახლა მებატონემ? სად იშოვოს ფულეობი? რით გადაუხადოს თავისი ნაქმევის ეს ვალი? ამის იექრში და წუხილში კანელი მეორე წელიწად და ამ მის ათას-ორას მანეთ ვალს, დომიტრის დუქანში, მეორე ათას-ორასი (1200 მ.) მანეთი ზედ შემატა!.. ნაქმევის (დომიტრამ) ბატონის ახარამის კასწორება მისთხვავა. შეწრადდა მებატონე.. რა ქქანს დად იღის... იქთ ეცა, აქეთ ეცა და ბოლოს ისევ თავის მამულს მიუბრუნდა.— ახლა, ჩემო დომიტრი, — უხუხება ის თავისი ნაქმევის, — ამოდენივე სადგე ტენებოს (ჩემი მამულიდან) ორი ათას ოთხასი მანეთის სდარდავ 80 ქქევის სხანკ-სათვის და მიიზომე თავისთვის. ამხარად, დომიტრამ ორი წლის სხარჯში მიიზომე თავისთვის მებატონის მამულიდან 80

ქვედა ისეთი სხსნავ სთავის, რომლის ქვედა დღეს ორას მსხეთადეც კი ჭედად იმეგინია...

მეკვლევი მოკიდებული მებრძოლები იქნა თავისი მამულის მოვალეობის ხაზზე-ხაზით დარჩენილ და რაც ამ უკანასკნელთ გადრწხ, ბოლოს ისინი ბანკის ხაზზე დასრულდნენ... ამხინად დარწხ ნაბატონის მამულებზე ხელდაბანადი და გადადგა; ხოლო მისი ხაზზე დაბატონი კი გამაშუადა და ქონებრივად გაბატონდა!... უკეთ რომ ვისტყავთ, ზემოთ აღნიშნულ ბრძოლაში... დამბრძოლი გიმარჯვა და ამ გამარჯვებით, რასაკარგვლად, თავისი წინახდელი ნაბატონად დააბრუნა. აი, ასეთი მოქმედებით ცხოვრების რთულ მოთხოვნისთვისაა ზინსთადე გასწორების ეწოდება, ჩემო ბეჭე, ჩანსუბისთვის ბრძოლა..."

როგორც შენც დანახული გაქვს, დამბრძოლი თავისი ნაბატონისთვის ერთი ურავო სიტუაცია არ უკადრებია... არავითარი თავსედაური მოქმედებისთვის მას არ მიუყარავთ. ზინსთადე, ის (დამბრძოლი) ისეთი მძლეობით გამოდგა ამ ბრძოლაში, რომ თვით დამბრძოლებსაც ნაბატონადი შემოიხვეწა: „მიიდე, ჩემო დამბრძოლი, ჩემს სასარგებლოდ, ეც ჩემი მამულია“. მე დარწმუნებული ვარ, ჩემო მამულია, რომ იმ დროს, თქვენც რომ დამბრძოლისთვის გარჯილიყავით და გემოქმედით, მაშინ ის უთავადე მამულია, რომელთაც დღეს ბანკი ქმარობის, თქვენ სულთ იქნებოდნენ... მაგრამ სად არის?! როცა დამბრძოლი შრომობდა, მაშინ თქვენც გეძინათ და დღეს თუშენც გამოთხოვდით, მაგრამ ექვემდებარებოდა მამულის ხელში ჩაგდებას! შენ რად? — რად მთავრე საუკუნე უკვე ჩაღდა თავისი სახელობაში!.. დღეს ჩვენ, ჩემო ბეჭე, სხეულის გამოტყუებით ნასადავად ვაძინებთ დამბრძოლებს... დღეს, ჩვენ, სხეულები გვეზიხება და მამულია მათი მოქმედება... ყოველგვარ და ყოველთვის გვეძინა მძლეობისაგან უძლეობის ჩაგვრა და ხუ თუ, დღეს, რაც სხვის „მე“-ში გვეზიხება, ჩვენ, ის ჩვენს „მე“-ში უნდა მოგვწონდეს?!

ამისთანა მატალიები კიდევ ბოლოდ შემდეგ მომეყვანა აქ, მაგრამ, ვეცხებ, რაც მოუყვანე, ისინი საკმარისად შენი იმამი დასრწმუნებლად, რომ დღეს ერთად (ერების, ხალხების) ყოველგვარი ემართილება-ბედნიერების სვებელი ამავე ერის ქონებრივ მოქმედებაზე არის დამოკიდებული; ქონებრივი მოქმედების სვებელი შრომა-გამარჯვლობის კიდევ უფრო განხორციელების და შემდეგ მისი თავისთვის შესაძლებლობა-გამარჯვების სვებელი კი ზემოთაღნიშნულ სწავლა-განათლებლად. მაშ, გონივრული შრომა-მოქმედება და ქემარტი სწავლა-განათლებლა, აი, რა უნდა დევეროს ზედ, უწინარეს ყოვლისა, დღევანდელ ჩვენს „დროშას“. აი, რას მუქდება დღეს ჩვენი სხსა... აი, ეს არის, დღეს, ერთადერთი ჩვენი თვით-განბრძოლების განხორციელებული და თვით ანსებობის უზრუნველ-მოფუცი... აი, ამას მუქდება, დღეს ყოველგვარი შედავითი ბედნიერება-ემართილების ჩვენთვის მონიჭება და ამიტომაც არის, ჩემო მამულია, რომ მე შენ ყოველთვის ამაზე ხელს გითითებ ხელს.

დავუთქვამ მარად შენი კეთილის მსურველი
ტ. ართველიძე.

ახალი სამხაზვილო ჟურნალი „ნაკადული“

მივიღეთ ორი კვირის ლოდინის შემდეგ პირველი ნომერი ახალი სამხაზვილო ჟურნალისა „ნაკადული“. გარეგნობით კარგია, ბეჭედი შესაფერი და ადვილი საკითხი ემაწვილისთვის. შინაარსითაც მკორე წლოვანთათვის ჟურნალის განყოფილება რიგიანია, ხოლო ძნელთ გასაგები და ბუნდოვანია და ლექსი „ნაკადული“, მძიმეთ დაწერილია და ემაწვილი ბევრიც რომ გცადოს, ვერ გაიგებს, რა არის ნაკადული. სურათებიც კარგია, მაგრამ განა საქართველოში არ არის ჩვენებური ჯიშის ლორები, რომ რუსული ლორები დაუხატაით! მგელიც რუსული მგელია! ნაბატონიანმა ჟურნალმა, სურათები თავისი შინაური ცხოვრებისა უნდა ჩაუროს, გარდა გადმოთარგმნილ მასალისა. მოზრდილთა განყოფილება სრულიად შეუფერებელია და უმნიშვნელია; ბუნების შესასწავლი მოთხრობები ერთი ძალ დატანებული ტრენდებით არის დათავებული და, მერე, უმგავსი ფორმით გადმოცემული.

„ქათმის თავგადასავალი“ არც ზნაპარია და არც ბუნების მოვლენის შეთვისება! ავტორის ისტე სამოცდა თორმეტ-თუ ცამეტ წლებში გ. უტურგაურმა კარგი დანიცა წაუკითხა „დროშაში“ იმის გამო, თუ როგორ უნდა იწერებოდეს საყმაწვილო საბუნების-მეტყველო მოთხრობები, როდესაც გამოიცა პირველად, ძირელ სუსტად შედგენილი წიგნი ფგონებ „კონა“. როგორცა ჩანს, ამ ჩაგონების უქმით ჩაუვლია და ავტორი ისევ ძველ გზასვე აპყროლია და ამისთვის ძირელ შეუფერებელი რამ მოუთავსებია ახალ საყმაწვილო ჟურნალში. გამოუყენებელი მასალით გავსებული ჟურნალი იზარალებს, მის სახელი გაუტყდება გზავე და გავრცელების დაუშლის. საზოგადოთ უნდა ითქვას, რომ „ქათმის“ ავტორს ვერ მოსდის დღესში, როცა გადმოუღებელ რასმე სწერს, ნამეტნავთ საყმაწვილო მოთხრობებს, უფრო უნდებამ პირდაპირი კომპლიმენტი. რაც თავისებურად რამე დაუწერია, სულ მოწყენილი ხასიათისანი არიან, უგულვლოთ საკითხავები, თუნდა აიღეთ ნაქები „იანანამ რა ქანა“. წაუკითხეთ ყმაწვილებს პორტო „იიაკლი“ და ავტორისაც და რამელი უფრო ცოცხლი და მიზიდვლოდ არის დაწერილი და რომელი უფრო გაიტაცებს ყმაწვილებს და უფრო ძირელ შთაბეჭდილებას მოახდენს მათზე ცხადათ შენიშნავთ. თვით შედგენილი სტატიები უკეთესათ ემარჯვებთ მ. ნასიმეს, რ. ჯაჯანოვს და ე. ნათამეს. ჟურნალის ის ურჩევნია, რომ „ქათმის“ ავტორის დაბნარება ხოლო კომპლიმენტიანი გამოიყენოს და მის შეთხოვულ მოთხრობებს კი არ მიეცაროს. ეგრეთვე შეუფერებელი და უხამსია „მცენარეთა ყოფა-ცხოვრება“ და სრულიად რომ არ დაეგედათ, ის სჯობდა. სათაურს ამ მოთხრობისა ავტორი ასე ანუხავს: „მცენარე ცოცხალი არსებაა, რომელიც ჩვენსავით სპასმს და სემს“. ამის მიუხედავად ავტორი მთელ სტატიაში მარტო იმაზე ლაპარაკობს, რომ მცენარეებს ასხიათ დედალი და მამალი ყვავილები და მავალდებიან იგინი ამ დღე-

დალ-მამლოდითი ყვაილებითაო. აგრ გადაწყვეტილი მოთხრობა ცალმხრივი ქადაგება ბუნების შესწავლისა: მკენარეები მრავალდებიან არა მარტო თავის ყვაილების დახმარებით.

ეგრეთვე თვით ფორმა გარდმოცემისა უხამსია: „ვიშ და უი“-ს ძაბილით ბუნება ვერ შეისწავლება, ვერც ყმაწვილებს გულს დაუღებთ ამგვარ გაძაბილით სწავლაზე; ბუნება ისეც მიმზიდავია, ისეც ცნობის - მოყვარეობის დამაკმაყოფილებელია და სრულიად არ ესაკიროება მის შესწავლებლად არც ვიშ, არც სხვა არამ ვაი-ვაგლახი. საზოგადოთ ბუნების შესწავლის მოთხრობები ძრიელ სუსტებია, ეტყობათ ავტორებს საფანელი აკლიათ, თუმცა დიდი წადილი ჰქონიათ ახალი ეურნალის დახმარებისა; მაგრამ დახმარების ბაღლად უფრო ხელი შეუშალეს მას. ვნახოთ შემდეგ რა გზას დაადგებიან.

ბერი-კაცი.

„მოგზაურს“

სახალწლოთ.

ისეც დადგრემილს კაცთა სამყაროს ჩადრი მოუხამს და მობუზულა, თოვლს დაუფარაშს სულ მთლათ ქვეყანა, მთა და მინდორი გაერთებულა.

მხოლოდ ერთგანა, გორაკებს შუა, ყრუვათ მოისმის წყაროს ჩხრაილი, და აღაგ-აღაგ კვამლის დრუბლები გამცნვევენ რომ იქ არის სოფელი. მამა-პაპურსა ქართულ დარბაზში, ზედ შუა გულზედ, სად კერა არი, მუხის კუნძები ცეცხლსა უწყვი, ისმის გრიალი, შემის ტრკციალი.

ირგვლივ კერახა შემოსხადომიან ოციოდ კაცი, ქართველი მუშა, დიასახლისისაც მათთან მჯდომარეს კალთაში უწყევს ბავშვი ფუნთუშა.

ტყე-ღრეში შრომით დაქანკულები დღეს აქ შეყრილან სასაუბროთა, და თან ზოგს მათგანს თვისი ცულები მოუტანია გასალესათა.

ნეტავ რაზედ აქვთ მათ საუბარი, ან რათ დაჰსმიათ ქმუნვის ბეგელი, რათ დაჰკვიცით ცხრაშეტ ნასკვებათ შუბლი, რათ უტყვით მიმით მათ შკერდი?

რათა და მიტომ, რომ საკოდავთა ფქვილის გოდრები მსუბუქდებიან და თოვლი, ყინვა, სუსხი, სიცივე გრძელი ზამთრისა ემუქრებიან.

—ცული რამ იყო წლეთუს ზაფხული,— დაიწყო ერთმა მოხუცებულმა, —დიდი ამბავი და დიდი შრომა სულ დამიკარგა ამ ვერანამა.

ჯერ ვაზაფხულზე ყინვამ მოშუშა პურიც, ქერიცა და სიმინდიცა,

ახლა ზაფხულმა გვალვა-სეტყვითა სულ გამოიხრა ბალ-ვენახიცა.

შემდეგ მეორე მოჰყვა ჩვილისა, საით ვავუძღვე ერთ ჯოგ ცოლ შვილსა, მც იმ წყეულმა ყანა ცხრა დღისა.

სულ წამბინა უამინდობამ მესამე გლებმა, სოფლის შევენებამ, თავი ჩაქცია, ამოიკვნესა, —ბრალი ჩემი რომ არცა საზრდო მაქვს და წყვილი შევილიც დავმარხე დღესა.

ყივანა ხველამ და წითელამა მომტაცა ერთით ანგელოზები, მთლათ ჩამამტეცა სახლი თავგდა და წამომიწვა ბოსლის ბოძები.

დიდხანს იწყევლეს ბეგები სვე-ბედი, დიდხანს იქნიეს მწარეთ თავები... ბოლოს წამოდგნენ გულ-დაწყვეტილნი, და გზას დაადგნენ იგი საწყულები.

მაგრამ ერთბაშათ შედგნენ ყველანი როცა ვადღეს კარი სახლისა, რადგან იხილეს შორი გზაზედა კაცისა სახით ნათელი ღვთისა.

მოვიდა, უძღვნა სოფელთო სალაში, ყველას მოჰფინა მადლი, ნათელი, გლეხკაცთაც დიდათ გახარბულთა სალაში მისცეს საამო, წლი.

უთხრა: მე დავალ სოფლიდამ სოფელს, სადაც კი უქვით ნუგეში, შევლა, ვესწავლი შრომას, გამრჯელობასა, რომ თვის ნაშრომით დასტკებს სუკველა.

ჩემი მიზანი ხალხის დახსნაა ქირ-ვარამისგან, უმეტრებისგან, რომ ჩვენნი ვრით წელში გასწორდეს, არ შეიქამოს ყვე-ყარნებისგან.

რომ მომავალთა ჩემთა მოძქეთა გზა ცხოვრებისა გაუადგოლდეს და დღევანდელი ქირი, სისაწყულ სიმღიდრეთ, ცოდნათ გადაჰქცევოდეს.

ჩემი სახელი „მოგზაური“-ა, ჩემი მიზანი ტკბილი, ძმურია, და თვით ჩემივე გულის ფიქრები სწორე ქართული, თქვენებური... ნიკოლოზ ფარშაშვილი.

1 იანვარი 1905 წ. შიულ-ისტოე კულტუპი.

ახალი განცხადება

მეორე ნომრიდამ გახუთი „მოგზაური“ გამოვა ახალის თანამშრომლების მონაწილეობით. ფული და წერილები დღეიდან უნდა გამოიგზავნოს შემდეგის ადრესით:

Тифлисъ, Реутовская ул., д. № 21. Редакция „МОГЗАУРИ“.

რედაქტორ-გამ. ი. პ. როსტომაშვილი.